

III. KÖNYV

A VIZUÁLIS KULTÚRA TANÍTÁSÁNAK SZEMÉLYES TERVEZÉSE

ELSŐ FEJEZET

A VIZUÁLIS KULTÚRA TANÍTÁSI TERVE: KAPOCS A TANTERV, A PEDAGÓGUS ÉS A GYERMEK KÖZÖTT

Az iskolákban folyó tanítás dokumentuma **az iskolai program**, amelynek része az adott iskola céljának megfelelően kialakított **átfogó tanterv** a **tantárgystruktúrával** és a NAT alapján létrehozott **tantárgyi tantervekkel**.

A tantárgyi tanterveket dokumentumként használva alkotja meg minden pedagógus a tantárgyainak tanítására vonatkozó **személyes tanítási programjait** – természetesen az adott évfolyamoknak, életkori szakaszoknak megfelelően.

Az **éves tanítási terv** vezérli a **tanítási órák** rendjét és tartalmait, így meghatározza az órákra való felkészülés és a tanítási órák történéseinek alaphelyzetét.

Ilyen láncszerű kapcsolatban épül tehát egymásra a Nemzeti alaptanterv, *az iskolai program, az iskolai tantárgyi tanterv és a személyes tanítási program*. Nyilvánvaló, hogy ez utóbbi elkészítéséhez ismerni-érteni kell a különböző szintű dokumentumokat (azaz a lánc megelőző elemeit) és rendelkezni kell a tanítás megtervezésére vonatkozó ismeretekkel, felkészültséggel.

A tanításban valósul meg a tanterv: a tartalmak tantárgyi-tanórai feldolgozásával teljesülnek a tantervi követelmények és célok. Az ott folyó közös munka eredményeként tesznek szert tanítványaink vizuális műveltségi kompetenciákra és fejlődnek vizuális befogadó-megismerő és alkotóképességeik.

A tanítás előkészületeként a vizuális kultúra tantárgyi tanítási terveiben a tantervi tananyagokat dolgozzuk fel úgy, hogy

- kialakításuk-megalkotásuk a (tantervi) *követelményeknek* és a *cél(ok)nak megfelelően* történik;
- belelátjuk azokat a gyerekeket, akiknek a tanítására felkészülünk;
- beleépítjük *pedagógiai felkészültségünket* és teljes *személyiségünket*;
- a tanítás *megtervezése egyúttal a tanulást is irányítja*, valamilyen mélységében tehát a tanulás megtervezését is jelenti.

A programkészítésben ez utóbbi annyit tesz, hogy a tanítás-tanulás szervesen összekapcsolódó, egységes folyamatához a tanítás szálát megragadva közelítünk, mert tanítási teendőinket szeretnénk átlátni. *Minden mozzanatában ott van azonban a gyermek, akiért a tanítás folyik.*

A saját tervezés biztonságot ad, és sokkal inkább sikert eredményez tanítónak és tanítványnak, mint az átvett tervek alapján történő, vagy a pusztán megérzésekre és rögtönzésekre hagyatkozó tanítás. A tervezetlen tanítás legtöbbször szétfolyik, szétesik vagy éppenséggel átláthatatlan káoszba torkollik. Aki pedig nem képes a tervezésre, vagy kényelemszeretetből használ mások által készített vizuális kultúra tanítási programokat, az hogyan várhatná el tanítványaitól, hogy egyedi elgondolásokkal, véleménnyel, netán vitakészséggel bírjanak például a műelemzés során, hogy az alkotómunkában kreatívak legyenek, hogy feladatok átgondolására és döntésekre legyenek képesek, hogy a vizuális problémahelyzeteket egyéni látásmóddal oldják meg?

A következő oldalakon a tervezésre irányuló elvek kialakításához, illetve a konkrét tervekészítéshez kívánunk segítséget nyújtani.

Előbb azonban – prekonceptió-szerűen – egy ábra segítségével foglaljuk össze a vizuális kultúra (és egyéb) tanítási tervek összekötő szerepét a gyermek, a (tantárgyi) tanterv(ek), és a pedagógus kapcsolatában a vizuális nevelés során.

A vizuális nevelés pedagógiai kapcsolatrendszer:

vizuális kultúrára
specializált
**TANTÁRGYI
TANTERV**
[más tantárgyi tantervek
vizuális nevelési
vonatkozásai]

• **VIZUÁLIS KULTÚRA
TANÍTÁSI PROGRAMOK**
tantárgyi, éves
tantárgyi, óra
szakkör
[• más műveltségi/tantárgyi
tanítási programok vizuális
nevelési vonatkozásai]

TANÍTVÁNY

TANÍTÓ

MÁSODIK FEJEZET

A VIZUÁLIS KULTÚRA TANTERVI ELŐÍRÁSAI ÉS A PEDAGÓGUS SZEMÉLYISÉGÉNEK TALÁLKOZÁSA A TERVKÉSZÍTÉSBEN

A tanítás gyakorlatában a tantervi dokumentum átlényegül, mert rajtam (vagyis Önön, kedves olvasó), azaz a pedagóguson keresztül kel életre, fejti ki hatását. És ebben az esetben nem véletlen ez a szörszálhasogató névmáshasználat: *a tanítási terv ugyanúgy a tanító személyére szóló, mint ahogyan személyes a tanítás maga*; természetes jellemzője, hogy tükrözi a pedagógus egyéniségét, egész valóját.

A második megfontolandó kérdés tehát a tantervi előírások és a pedagógus kapcsolatának feltárása a tervezés folyamatában.

1.

A pedagógus vizuális és művészeti műveltségének, vizuális pedagógiai felkészültségének és önszemléletének szerepe

A vizuális nevelést végző pedagógusnak széles körű szakterületi és szakpedagógiai műveltséggel (ismeretekkel és képességekkel) kell rendelkeznie. (Ezek megszerzését célozzák a legkülönbözőbb szakterületi tantárgyak és tanítási gyakorlatfajták.) Fontosságuk a tanítói létben, s hatásuk a tanítói hivatásra történő felkészülésben annyira evidens, hogy ennek bizonygatásával most nem foglalkozunk.

Nézzük meg azonban néhány gondolat erejéig egy másik személyiség-összetevő, az önszemlélet (az énkép) és a reális önismeret szerepét.

Az önismeret és ennek is három területe, a (z ön)tudásfelmérés, a képességek átlátása és a beállítódás felbecsülése kihagyhatatlan tényezője a tanítás tervezésének (mint ahogyan szerves részei a tanításnak magának is). Ha meglátom a műveltségem, felkészültségem hiányait, akkor pótolni is tudom e hiányokat. Ha pedig átlátom az erősségeimet, akkor ezeken keresztül a tanítványaim vizuális képességeire széleskörűen tudok hatni.

Ha például úgy látom, hogy leginkább az információközlő vizuális kommunikáció területeiben vagyok otthon, és ezt kedvelem a legjobban, akkor elérhetem, hogy a tanítványaimban az informatív vizuális kommunikációs gyakorlatok, feladathelyzetek segítségével kiépített képességtartományok áthassanak más kultúraterületi tevékenységeikre is. Egyet azonban nem tehetek meg: nem taníthatok az egész tanévben csak jeleket, modell után tanulmányozó és elemző ábrázolást, magyarázó rajzokat stb., tehát csak olyasmit, ami ebbe a tárgykörbe tartozik.

A tanító felkészültségében kiemelt szerepet betöltő vizuális kultúra-elemek nem uralhatják a tanítást. Szerepelhetnek erőteljesebben, súlyosabban, de csak addig, amíg nem veszélyeztetik a tantervi követelményeket és célokat, vagyis amíg a tanítás egésze a tanulók sokféle vizuális képességére hatást tud kifejteni.

A kérdéscsoport másik összetevője az ízlés. Egyfelől vitathatatlan, hogy szükséges a tanítói ízlésminták átadása a tanítás során, másfelől azonban tudnunk kell, hogy ez egy igen veszélyes terület. Az ízlésnek igen nagyfokú esztétikai érzékenységgel párosulva kell kialakulnia bennünk (ez biztosítja a tanító „jó” ízlését). A tanítási órákon az ízlésközvetítésnek igen nagy toleranciával kell párosulnia: a saját ízlést nem szabad erőltetni sem tudatosan-kimondottan, sem áttételes-kimondatlanul tanítványainkra. Alaposan meg kell fontolni azokat az eseteket és körülmény együtteseket is, amikor egyáltalán hangot adhatunk

neki. (Nyilvánvaló, hogy például a realista műalkotásokat kedvelő tanító nem nyilatkozhat elítélően a nem realistákról, és nem teheti meg azt sem, hogy kizárólag ilyen alkotásokat tervez programjaiba, és tár a gyerekek elé.)

Saját személyiségjegyeinek elemző meglátása a pedagógus számára lehetővé teszi, hogy a tanításban az oktatás-nevelés hasznára kamatoztathassa önismeretét. A tanítási tervek egyedi jellegéből vagy személytelen sótlanságából kiolvasható, hogy a terv készítője egyáltalán gondolkodott-e önmagáról... Mint ahogy a vizuális alkotómunka és a megismerés-befogadás széles területein jelen kell lennie a személyiségjegyeknek, ugyanúgy a vizuális nevelőmunka és a tanítás megtervezése sem nélkülözheti őket.

A vizuális nevelésre történő felkészülés műveltségtartalmai:

gyakorlat és elmélet a különböző vizuális nevelési tantárgyakban

(vizuális kultúra ismeretekkel, képalkotási és elemzési gyakorlatokkal magas szintű és széles körű műveltség megszerzése, amely szakterületi szempontból megalapozza a NAT szerinti tanítást is)

VIZUÁLIS ÉS MŰVÉSZETI MŰVELTSÉG

mint az általános műveltség része

elméleti-általános, módszertani-tantárgypedagógiai felkészülés

(a gyermek vizuális gondolkodásának, képalkotásának jellemzői; NAT és tantárgyi tantervismertet; általános vizuális nevelési módszertani elvek; a vizuális kultúra tanításának tervezési alapelvei; értelmezési-elemzési képességek)

gyakorlati-személyes, módszertani-tantárgypedagógiai felkészülés

tervezési gyakorlatok (éves tanítási terv, óraterv)

tanítási gyakorlatok (különböző válfajai)

(személyre szóló tervezés igénye, önálló tervezés képessége; jártasság a vizuális kultúra tanításának megszervezésében és a vizuális kultúra szakanyagának tanításában)

VIZUÁLIS NEVELÉSI MÓDSZERTANI-TANTÁRGYPEDAGÓGIAI MŰVELTSÉG

VIZUÁLIS NEVELŐI (KOMMUNIKÁCIÓT OKTATÓ ÉS ESZTÉTIKAI NEVELŐ) MŰVELTSÉG

mint az általános tanítói műveltség része

Ő, A KISGYERMEK • ÉN, A PEDAGÓGUS

(vizuális) gondolkodásának jellemzői
érdeklődési köre
cselekedeteinek,
reakcióinak mozgatórugói

szemlélet
önismeret, önbecsülés
igényesség
felkészültség

2.

Tantervi szakanyagok értelmezése és megértése

Szakmai szerkezet és a szakmai tartalmak értelmezése

A vizuális pedagógiai felkészülés lényeges összetevője a különféle szintű vizuáliskultúra-tantervek (NAT/vizuális kultúra, vizuális kultúra kerettantervek és tantárgyi tantervek) értése és a legkülönbözőbb tantervfajták vizuális nevelési vonatkozásainak felismerése.

A vizuális nevelési vonatkozások ugyanúgy megjelennek a NAT különféle (lépcsőzetes) követelményszintjein (a műveltségterületek oktatásának közös követelményei, a műveltségi területek általános fejlesztési követelményei és részletes követelményei), mint ahogyan benne vannak a vizuális kultúrán kívüli igen sok műveltségi területben és a legkülönbözőbb tantárgyi tantervekben is. A tanítónak látnia kell ezeket a vonatkozásokat, hogy a különböző tantárgyi programokban és a tanítás egészében fel tudja dolgozni őket. *Vagyis tudnia kell, hogy a vizuális kultúra tanításánál szélesebb körben, mint (általában vett) vizuális nevelő (is) működik.*

Az alábbiakban csak a vizuális nevelésre célzott tantervekkel foglalkozunk (mint ahogyan a tervezés kérdését is a vizuális nevelésre célzott tantárgyra vagy tantárgyakra, tehát összességében a vizuális kultúra tanítására célzottan vizsgáljuk).

A különböző tantervféleségek megismeréséhez az értelmező-elemző közelítés segít hozzá bennünket. E munka legfontosabb állomásait a struktúra és a belső tartalmak vizsgálata jelenti, és mint viszonyulási metódus nem idegen tőle a kritika sem.

Az 1995-ös Nemzeti alaptanterv vizuális kultúra műveltségi részterülete szakmai szerkezetének vizsgálatánál – többek között – a következő eredményre juthatunk:

vizuális nyelv	kifejezés, képzőművészet	vizuális kommunikáció	tárgy- és környezetkultúra
	alkotás befogadás-megismerés technikák	alkotás befogadás-megismerés technikák	alkotás befogadás-megismerés technikák

<p>a vizuális kultúra szellemi közege (az a nyelv, amellyel az alkotások, közlések elkészülnek, és amelynek megértésével ismeretek sajátíthatók el a tárgy- és jelenségvilágról s megérthetők a különféle információk).</p>	<p><i>főfejezetek:</i> a vizuális kultúra területei (nagyjából: 1. autonóm művészeti területek és általában a személyes képalkotás, 2. praktikus célú vizuális közlések és az alkalmazott grafika, 3. tárgyak, környezet, díszítés; benne tárgyalkotó művészetek, építészet, design)</p> <p><i>alfejezetek:</i> 1. gyakorlati tevékenység és 2. befogadó-megismerő (praktikusan: elemző) tevékenység és ismeret, 3. technikák: a vizuális kultúra-objektívációk, kultúráközvetítők és az alkotótevékenység fizikai közege.</p>
---	--

Egyes tantárgyi tantervek másolták ezt a rendszert, a Tölgyfa tanterv szakmai szerkezete (azaz tantervi témakörei) pedig csak egy vonatkozásban különbözik tőle:

vizuális nyelv	kifejezés, képzőművészet	vizuális kommunikáció	tárgy- és környezetkultúra	anyag, eszköz, technika,
szellemi közeg	a vizuális kultúra területei			fizikai közeg

És természetesen találunk a tantárgyi tantervek között olyanokat is, amelyek jelentősen vagy éppenséggel alapvetően eltérnek a NAT-beli vizuális kultúra felépítéstől. Ezek közé tartozik az ÉKP (Értékközvetítő és Képességfejlesztő Program) vizuáliskultúra-tanterve is. Nézzük meg az 1. évfolyam szakmai szerkezetét (itt most egy konkrét évfolyamát, ugyanis ez ráadásul olyan tanterv, ahol a témák nem ismétlődnek, hanem a különböző évfolyamokon eltérőek):

<p>I. a vizuális kultúra nyelv- és eszközrendszerének tanulása</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. a kétdimenziós (grafikai) közlések nyelv- és eszközrendszere 2. a háromdimenziós (plasztikai) közlések nyelv- és eszközrendszere 3. a színes közlések nyelv- és eszközrendszere 	<p>II. a vizuális kultúra működési területeinek és használatának tanulása</p> <p>A) tárgy- és környezetkultúra</p> <ol style="list-style-type: none"> A/1. az iskolai környezet A/2. a gyerekszoba <p>B) vizuális kommunikáció</p> <ol style="list-style-type: none"> B/1. iskolai tájékoztató képi jelek, feliratok B/2. személyes vizuális közlés, kifejezés 	<p>III. műalkotások elemzése, önművelés</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. műalkotások üzenete, elemei, technikája 2. képek, reprodukciók 3. kiállítások, tárlatok
---	--	--

<p>döntően gyakorlati tevékenységek, amelyek</p> <p>a) a <i>vizuális nyelvi</i> minőségek (és -viszonylatok) ábrázolását különféle technikákkal</p> <p>b) különféle <i>technikák</i> lehetőségeinek próbálgatását vizuális jellemzőik megállapításával tartalmazzák</p>	<p>a szerkezet címszavai szerinti életközeli területeken tartalmaz az életkorra szabott gyakorlati és elemző tevékenységeket (témarendszere - A/ és B/ - valamint a hozzájuk sorolt belső elemek azt mutatják, hogy szakszóhasználata is eltér is NAT-belitől)</p>	<p>a művészi szférában a témacímek szerint egy-egy tevékenységi kört tartalmaz:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. műelemzés 2. gyűjtőmunka 3. kiállítás-látogatás (minden vizuális művészeti terület beletartozik)
---	--	---

Az egyszerűség kedvéért itt most egyik tanterv tartalmi leírásainak, konkrét szövegeinek értelmezésével sem foglalkozunk. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a tanítási programok készítéséhez egyértelműen és elhagyhatatlanul hozzátartozik az aktuális tantárgyi tanterv részletes értelmezése-elemzése.

A tantervek értésének egyik feltétele tehát a szakmaiság (szakterületiség), azaz a szakmai szerkezet és a szakmai tartalmak vizsgálata.

A tantervi szintek értelmezése

A tantárgyi tanterv struktúrájának vannak általános tantervelméleti összetevői is. Ezek egyike a tantárgy tanításának megszervezését szolgáló tantervi szint kérdése.

A tantárgyi tanterv kezdő eleme a **tanterv egészére vonatkozó leírás**.

Ezt követi az **évfolyamokra bontás** (természetesen nem feltétlenül szükséges egyesével megadott évfolyamokban gondolkodni), vagyis a tanterv egésze évfolyamok füzére: eljutottunk a második szintre.

Minden évfolyamot nagyobb szerkezeti egységek alkotnak: nevezhetők például **témaköröknek**, *tanévi fejezeteknek*. Ezek a tanév időrendjétől függetlenül vagy éppen időrendi egymásutániségükben követik egymást, úgy, ahogyan a tanterv koncepciója megkívánja: eljutottunk a harmadik szintre.

Attól függően, hogy mennyire részletező a tanterv kifejtése – végül is ez is koncepció kérdése –, a nagyobb elemek további részekre bontása is elképzelhető: ez a negyedik tantervi szint, avagy az **egy-egy témák** szintje. (A szakmai szerkezetben a tartalmak értelemszerűen a legalsó tantervi szinten kerülnek a legrészletesebben kibontásra.)

Az előző gondolatmenetben a tantervi összetevők rész-egész (a nagyobb egység és a nagyobbat kitöltő, azt lefedő kisebbek) szerveződését vizsgáltuk meg.

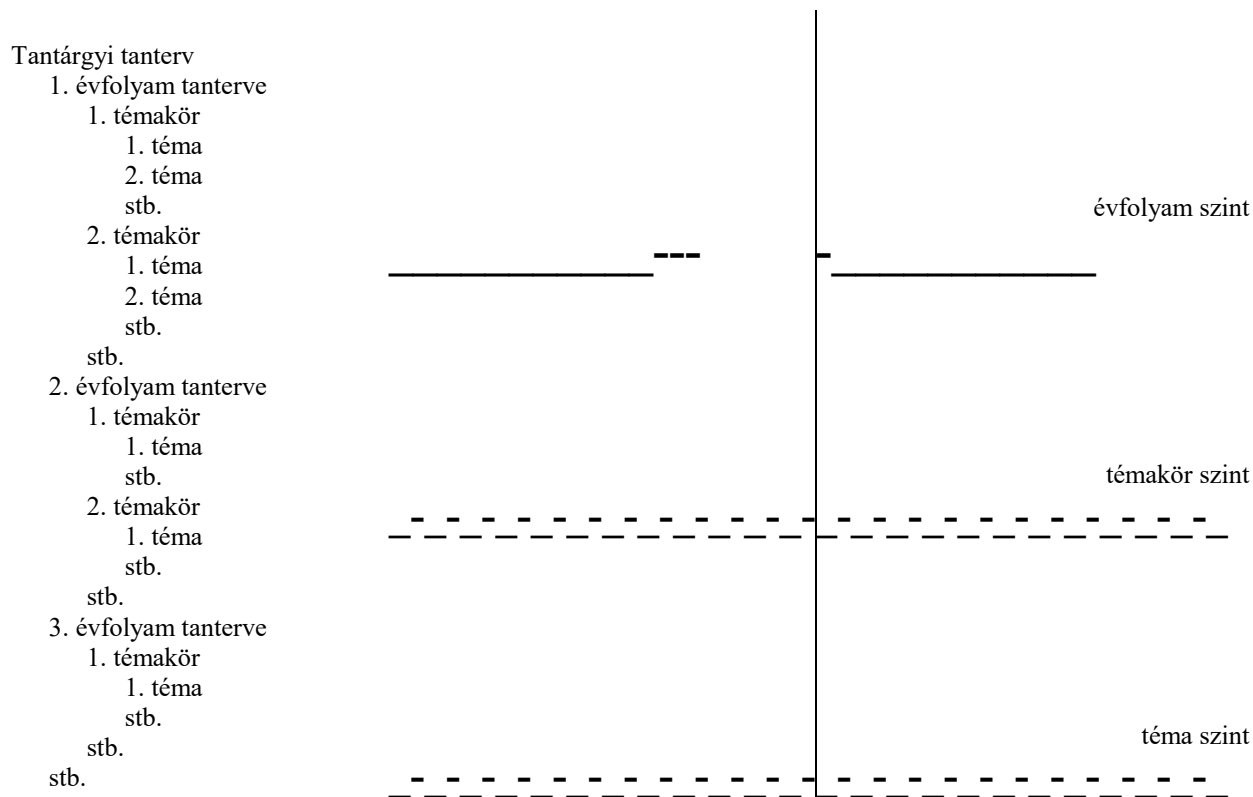
A tantervi szintek magyarázata

a) *tartalomjegyzékszerű, lépcsős szerkezetben bemutatva:*

b) *az egyenrangú elemek szerint ábra segítségével kifejtve:*

• *tantárgyi szint*

A tanterv évfolyamszerkezetében a témakörök és témák lehetnek sorolódó vagy párhuzamos jellegűek. A sorolódás annyit tesz, hogy a különböző témák egymást követően (de, ha csak a tanterv elő nem írja, nem feltétlenül a tantervi sorrendben) kerülnek feldolgozásra a tanításban, azaz időben elkülönülten. Az ún. párhuzamos viszonyban lévő témák esetében valamely szakterületi szempont olyan tagolást kíván meg, amely különválasztottan kezeli a tanításban külön nem választható elemeket, azaz két vagy több témakör/téma, illetve a belőle való tananyag együtt, időben egyszerre tanítható és tanítandó. A NAT/vizuális kultúra vagy az előbbieken már vizsgált Tölgyfa tanterv annak karakteres példája, hogy a teljes rendszerben egyes témakörök sorosan kapcsolódnak, míg hozzájuk mások párhuzamosan. (A vizuális nyelvi és a technikai tananyagok önmagukban maradó tanítása életidegen lenne, kisgyerekeknek pedig túlságosan is absztrakt, ezért a tanításban kultúraterületi tevékenységekhez kapcsoljuk őket, azaz párhuzamosan tanítjuk. Míg személyes képalkotás és például magyarázó ábra nyilvánvalóan nem egyszerre, hanem egymást követően, azaz időben elkülönülve készül, a kultúraterületek tehát soros rendszerűek...)

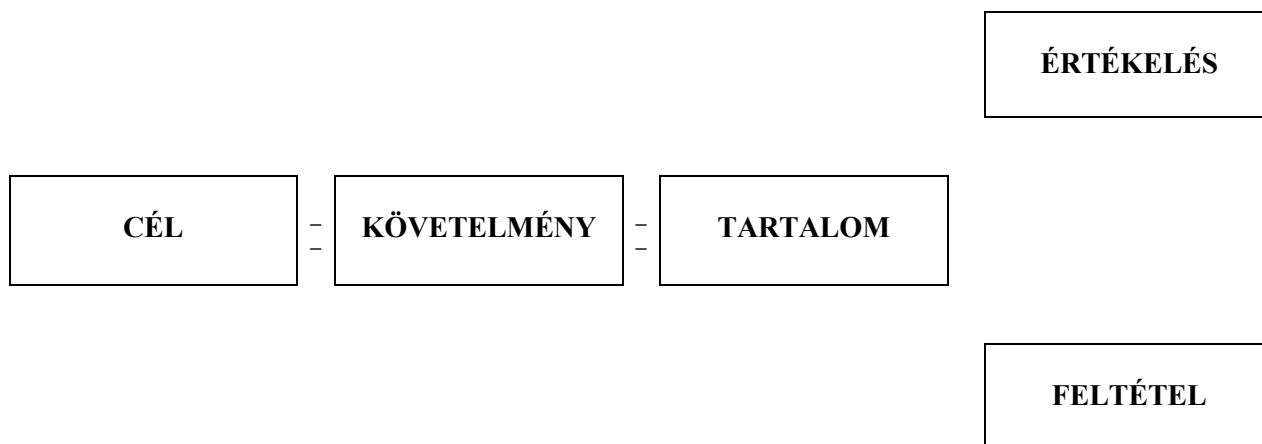
Tantervi rovatok értelmezése

A tantárgyi tantervstruktúra általános tantervelméleti vizsgálatának **másik vonala a tanítási kérdésekre választ adó pedagógiai szempontú szerkezet.**

A szerkezet ezen elemeit *tantervi rovatoknak* is nevezik. Az általában használatos teljes rendszert közöljük, de belőlük kiemelve csak a pedagógiai szempontból meghatározókat magyarázzuk.

J	C	K	E	T	É	F
----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

J = jellemzők C = cél K = követelmény E = előzmény T = tartalom É = értékelés F = feltétel

A **jellemzők**ben többek között adatfészeségeket találunk, közöttük praktikusán a legfontosabb az éves összóraszám. Ez adja meg a tanítás időbeli kereteit. A NAT alapján készült különböző vizuális kultúra tantárgyak óraszámai különbözhetnek. A Tölgyfa tantervben az első nyolc évfolyamon például 76 (azaz heti két) óra van, míg ismertek 38 (azaz heti 1) vagy 55 (azaz átlagosan heti 1,5) órás tantervek is.

A **cél** a „mire való? mire jó? miért szükséges tanítani? milyen műveltség tartalmakat kell kiemelten kezelni” kérdésekre ad választ. (Mire jó ez a tantárgy; mire kell figyelni a tanítás során ezen az évfolyamon stb.)

A **követelmény** megfogalmazza a cél elérése érdekében szükséges teljesítményeket, képesség- és kompetencia-szinteket: milyen eredményeket kell produkálni és milyen szinten; mit kell tenni azért, hogy a cél teljesüljön.

A **tartalom** lényegében a *tananyagot* sorakoztatja fel: azokat a tevékenységeket, amelyek a személyiség formálódásával a követelményekhez vezetnek, és azt a tevékenységből és ismeretből származó tudásanyagot, amelynek birtokában a követelmények teljesülnek. Avagy: miket kell elvégezni és tudni, hogy a követelmények megvalósuljanak.

Az **értékelés** a tartalomra vonatkozó értékelési módokat és formákat írja le, és a követelmények teljesülésének vizsgálatára irányul, illetve a vizsgához való kapcsolódást mutatja meg.

A **feltétel** megnevezi azokat a személyi és tárgyi feltételeket, amelyek szükségesek a tanításhoz, amelyekkel feldolgozható a tartalom, amelyek segítségével elérhető a követelmény és a cél. Egy tantárgyi tanterv választása az iskolában azt is jelenti, hogy a feltétel rovatban szereplő minden összetevőt is választotta az iskola, azokat biztosítani kell, különben a tanterv szerint tanítani nem lehet. Az elmondottakat különösen fontos látnunk a vizuális kultúra tantárgyainál, hiszen ezt a nevelési területet az anyag- és eszközigényes gyakorlati tevékenység dominanciája és a tanári vizuális szemléltetés kiemelt kezelése jellemzi.

Látható tehát, hogy igen kötött, hierarchikus rendben függ a követelmény a céltől, a tartalom a követelménytől, következésképp a céltől is, valamint ugyanez az alá-fölérendeltségi viszony érvényes a többi tantervelméleti rovatra is.

Érdeemes még néhány mondatot szólnunk a *cél, a követelmény és a tartalom jellemzőiről*, meg-fogalmazásuk különbségeiről. Az ilyen jellegű szakszövegek megalkotása ugyanis minden a – tantervkészítéssel egyébként nem foglalkozó – tanítóra vár akkor, amikor a személyes tanítási programjait készíti el.

A **cél** mindig általánosabb, a követelmény konkrétabb megfogalmazású.

A **követelmény** olyan jellegű szöveg, ami alapján a majdani értékelés tényszerűen elvégezhető. A követelmény szakszerű és pontos megfogalmazásában megnevezzük a tevékenységet (például: elkészítés, lerajzolás, megfigyelés, elemzés stb.), a tevékenységből születő eredményt (például: edény, szobor) vagy a tevékenység irányultságát és hozzáfűzzük azt a körülmény együttest, kritériumot, amelyben a tevékenység zajlik. (Példa egy megfelelően szabatos követelmény-szövegre: Képes a formakarakterek megjelenítésével kevésbé tagolt tárgyak lerajzolására modell alapján.) *Stílusában* többféle lehet: a tanulóra vonatkozó vagy semleges, illetve kijelentő vagy felszólító módban megfogalmazott – mindezek végső soron a tantervszerzőktől függenek. (Például: a vonalminőségek ismerete, avagy: ismerje a vonalminőségeket.)

A **tartalom** megfogalmazásai praktikusán akkor jók, ha a tevékenységet (gyakorlat vagy elemzés, és pontosan mire vonatkozik) jól kiolvashatjuk belőlük. Leírása szintén különböző lehet: a választék a mondatok összekapcsolt megfogalmazásától egészen az ismereteket, fogalmakat megnevező szavak, szókapcsolatok szikár felsorolásáig terjedhet.

Nézzünk egy rövid példasort az elmondottakra (használjuk újra a Tölgyfa tantervet):

tantárgyi

Cél	<ul style="list-style-type: none"> – Fogékonyság kialakítása a természet és a tervezett-alakított környezet esztétikai értékei iránt. – A képzőművészet, az ember által alakított környezet, a vizuális kommunikáció, az új médiumok közlésformáinak, ezek sajátos és közös vonásainak megismertetése. – Olyan tárgyi tudás közvetítése, amely a befogadás, az alkotás és a kommunikáció színvonalát, hatékonyságának növelését segíti, személyes utak bejárására bátorít.
-----	---

3. évfolyamos

Cél	<ul style="list-style-type: none"> – a vizuális nyelvi elemek gazdagságának megismerése; a komponáló képesség erőteljes fejlesztése – a képzőművészeti alkotómunka folyamataiba való betekintés, a művészetihez hasonló munkafolyamatok tapasztalása; élményszerű helyzetek biztosításával találkozás többféle (korból, kultúrából való és tematikájú) képzőművészeti alkotással; a beleérző-beleélő képesség fejlesztése a kifejező típusú alkotómunka során – az első térértelmező próbálkozások megtétele elemzésben és ábrázolásban – a hétköznapi és a művészi tárgy-alkotás folyamatainak megtapasztalása – anyagok, eszközök, technikák, technológiák egyre szélesebb körű megismerése
-----	--

Követelmény

- ábrázoló helyzetekben képes a tárgyak, élőlények, jelenségek (széles skálájának) felismerhető módon való megjelenítésére
- jártas a szempont/ok által vezérelt irányított megfigyelésben
- megadott szempontok alapján képes egymáshoz viszonyítani, összehasonlítani tárgyakat, műalkotásokat, vizuális nyelvi minőségeket
- képes (legalább elemi szinten) vizuális minőséget a tárgytól/látványtól elvonatkoztatni és megítélni elemzésben és ábrázolás során a komponálásban
- képes egyszerű történetet fázisokra bontva ábrázolni
- (legfeljebb kevés segítséggel) meg tudja választani a kifejező szándéknak megfelelő vizuális nyelvi eszközöket, anyagokat, technikákat
- tájékozódni tud az építészeti, tárgyi környezetben

[Megjegyzés: A követelmények részletező kifejtése a témaköröknél található.]

3. évfolyam/ kifejezés, képzőművészet témakör

Követelmény

- tud számára kedves, neki tetsző műalkotást választani és meg tudja fogalmazni a műélményét el tudja mondani egy-két mondatban a véleményét a neki tetsző műalkotásokról
- bekapcsolódik a műelemző beszélgetésekbe
- személyes indíttatású képalkotásaiban önállóan kiválasztja a képmező formáját és állását, a választást indokolni tudja
- felismer legalább 3-3 festményt és szobrot, ezeket szerző és cím szerint meg tudja nevezni
- felismeri és meg tudja nevezni a következő képzőművészeti témacsoportokat: portré (arckép, mellszobor), csoportkép
- ismeri és használja az alábbi (új) fogalmakat: a műalkotás szerzője, címe; a műalkotás témája

Tartalom

tevékenység (gyakorlat, elemzés)

- művészeti (képzőművészet, szépirodalom, zene, tánc, színház, film) és személyes élmény vizuális kifejezése síkon és plasztikában
- hangulatiság és érzelmek kifejezése színekkel, formákkal, faktúrával
- átélt és elképzelt esemény, történet ábrázolása
- emlék, elképzelés vizuális kifejezése
- képsor készítése szépirodalmi alkotás felhasználásával és egyéni történetalkotással
- természeti látványok szépségének szemlélése, véleményformálás
- a műalkotásra vonatkozó egyéni érzések és tetszésítélet megfogalmazása, véleményformálás
- műalkotások elemzése a téma olvasásával, a vizuális nyelv és a téma összefüggésének vizsgálatával
- különböző műalkotások vizsgálata a vizuális nyelvi eszközök használatának összehasonlításával
- az egyes témák-témacsoportok jellemzőinek és különbözőségeinek vizsgálata összehasonlító elemzési módszerrel
- a tanulók (kifejező) alkotásainak elemzése a műalkotások elemzéseikhez hasonlóan

ismeret:

- az íves/kerek/gömbölyű és szögletes/szúrós/hegyes formák, a nagyon világos és nagyon sötét színcsoport eltérő hatása
- egyes műalkotások szerzője és címe
- képzőművészeti témacsoportok általános jellemzői és egyes témacsoportok neve: portré (arckép, fél- és egészalakos portréfestmény), mellszobor; csoportkép; a műalkotásnak nincs beazonosítható tárgyakkal megnevezhető témája
- a szobor, a festmény és a grafika legfontosabb vizuális nyelvi jellemzői

Az előzőekben taglalt szerkezetépítő elemek minden tantervi szint kifejtésében szerepelnek. Van óraszám az egész tantárgynak, vannak az évfolyamoknak és vannak vagy lehetnek a tantervi témáknak is; valamely cél elérésére szerveződött az egész tantárgy, a tantárgyi cél teljesülését/megközelítését szolgálják az évfolyamok céljai, egy évfolyam céljának elérését eredményezi a tantervi témakörök céljainak teljesülése; az összefüggésrendszer kifejtése így folytatható tovább a többi tantervelméleti szerkezeti elemmel is.

A sorra vett elemekről tudni kell, hogy **a.** nem feltétlenül fordul elő mindegyikük minden tantervi szinten (például cél csak a tantárgyi és az évfolyam szinten szükséges; vagy szélsőséges helyzetben elképzelhető – mert minden egyéb fölösleges –, hogy egy legalsó 3–4. tantervi szinten már csak tartalomleírás szerepel); **b.** a különböző szinteken értelemszerűen átfogóbb vagy részletesebb a megfogalmazásuk.

Ahhoz, hogy egy tantárgyi tanterv alapján éves tanítási program készülhessen, a szerkezet értésén kívül természetesen minden benne szereplő leírás értelmezésére is képesnek kell lenni. A szakmai felkészülésbe beletartozik a NAT/vizuális kultúra (4. évfolyam végi) részletes követelményeinek elemzése, és különösen meg kell győződnünk arról, hogy birtokában vagyunk-e a(z) (aktuális) tantárgyi tanterv minden szakmai anyagának.

A pedagógusképzésben a minősített tantervek kínálatából szabadon választott vagy a gyakorló iskolá(k)ban használt vizuális kultúra tantárgyi tantervek elemzésével és felhasználásával gyakorolhatjuk a tervezői gondolkodást és a tervezési teendőket.

HARMADIK FEJEZET

A VIZUÁLIS KULTÚRA TANÍTÁSI FOLYAMATAINAK ÉS A FOLYAMATOK TERVEZÉSÉNEK JELLEMZŐI

A vizuális kultúra tanítása tervezésének harmadik alapgondolata és egyúttal kérdése: a tervezés mikéntje.

Vannak-e szabályai a tervezésnek, van-e célravezető módja? Van-e általánosan igaz szerkezete a vizuális kultúra tanítási folyamatoknak? Mivel a tanítás egészen konkrét körülmények között zajlik, vajon mennyire lehet és kell konkrétan lennie a tanítási tervnek? Avagy: vajon hol van az a határ, amely elkerüli a diktatorikus kimondásokat és megóv a végletesen semmitmondó általánosságoktól is?

A tanítás időben zajló folyamat. Míg egy évfolyamra vagy életkori szakaszra vonatkozó tantervi leírás struktúrájában nem feltétlenül hordozza az időbeli egymásra épülést, addig a *tanítási terv – levetítve a tanítási gyakorlatot – időbeli folyamatokból épül fel.*

A tanítás akkor eredményes, ha strukturált, ha tanéves folyamatjellegének megőrzése mellett, illetve azzal együtt tagolt: nagyobb egységekből épül fel, ezek egymásutánisága lefed egy nagyobb időszakot (például egy időtömböt (epochát), egy tanévet vagy akár egy tanítási órát), ugyanakkor ezeket a nagyobb egységeket kisebb folyamatok olyan sorozata hozza létre, amelyet vagy a pedagógus tervez meg belső épülésében is, vagy a pedagógus kínálatából minden tanuló egyéni módon építi fel saját munkájának időbeliségét és a feldolgozandó tartalmak egymásutániságát. (Az előzőek indoklásától most eltekintünk, de megjegyezzük, hogy az ilyen jellegű gondolkodás az alapja az elmélyült és a tanítvány egyéniségének, önállóságának és sajátos haladási tempójának teret adó munkának.)

A vizuális kultúra tanítási terve – éppen a gyermekre figyelő vonásának megfelelően, illetve ezen sajátosságának egyfajta formai vetületeként – bizonyos pontjain nyitott. A vizuális nevelő nem tervez meg minden mozzanatot, mert megtervezetten számít az egyes gyermekek választásaira, egyéni meglátásaira. A pedagógus gondolkodásmódján (és tegyük hozzá, felkészültségén) múlik, hogy ezt milyen mélységében teszi. A vizuális nevelés egyes területein elképzelhető tudniillik olyan mértékű nyitottság is, amelyben a tananyag feldolgozás is a gyermek választási körébe tartozó – és „működőképes” – lehet az ilyen rugalmas terv, ha a pedagógus ezzel együtt el tudja érni, hogy nem keletkezik zűrzavar és a tantervi követelmények teljesülnek. A minden pontjában megtervezett program és az ezt mozzanatról-mozzanatra megvalósító gyakorlat viszont már nem más, mint diktatorikus tanár-uralom.

Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy a vizuális kultúra tanítási terve akkor jó, ha a tanítás egészének kereteit, ezen belül az egyes folyamatok karakterét és irányultságait határozza meg.

Vizuáliskultúra-tanítási terveinket évről-évre elkészítjük, vagy legalábbis módosítjuk. Így tudunk reagálni életünk gyors változásaira, így tudunk minél jobban konkrét osztályokhoz alkalmazkodni, és így tudjuk az előző év tapasztalatait a legeredményesebben hasznosítani. Ugyanakkor a programok csak igen ideális helyzetben készülnek teljes konkrét körülmény együttesekre. De talán nincs is szükség rá, és nem is lehet ilyen végletes pontossággal dolgozni. Programjainkkal mindig kell lennie annyi mozgásterünknek, hogy különböző, a tanév során felmerülő helyzetekben és adódó viszonylatokra tudjuk alkalmazni őket.

A pedagóguslétre való felkészülésben a tanuló vagy gyakorló célú éves programot vagy óratervet konkrét választott településre, de feltételezett iskolai körülményekre és osztályismeret híján évfolyamra célzottan dolgozzuk ki. Ugyanakkor az így készült terv is igen alkalmas lehet arra, hogy tanítási teendőnket átlássuk – amennyiben gyermek-érzékeny, ötletes és átgondolt.

1.

A tantervi dokumentumok személytelensége, a tanterv és a tanítási terv lehetséges helyi karakterei

A NAT/vizuális kultúra szövegei erős sűrítmények. Egyrészt ezért, másrészt országos érvényességük miatt nem tartalmazhatnak helyi-települési sajátosságokat. A tantárgyi tantervek közül azok, amelyek az országos kínálat részeként, konkrét iskolától függetlenül születtek meg, ebből a szempontból a NAT-hoz hasonlatosak. A helyi értékek tanításba építésére utal a NAT is, az előbb említett tantervek némelyike pedig olyan mélyrehatóan tárgyalja a kérdést, hogy egyenesen előírja a felhasználó iskoláknak a környezeti vizuális kultúra értékek tantervbe illesztését (mint pl. a Szinva/vizuális kultúra). Ilyen esetekben az iskolának előbb a tanterv kiegészítését kell elvégeznie, csak ezt követően kerülhet sor a programkészítésre.

A helyi-környezeti vizuáliskultúra-tényezők tantervi előírásoktól függetlenül is befolyásolják a tanítást. Éppen ezért beillesztésük a tanítási programokba mindenképpen indokolt. A pedagógusnak jól felfogott érdeke, hogy a települési-földrajzi helyszín vizuális kultúra adottságainak felhasználásával tegye tanítását életszerűvé és tegye a tanítványokat ezen keresztül is érdekeltté a különféle feladatmegoldásokban. Az ilyen módon értelmessé és hasznossá tett alaphelyzetekről és a lehetséges átélésből, közvetlenségből származó motiváló hatásról nem is beszélve...

Sorakoztassuk fel néhány mondatban a vizuális nevelésre specializált tantárgyhoz tartozó települési, művészeti, kulturális és természeti vonásokat.

Az adott *építészeti környezet* (épületfajták, építészeti szerkezeti megoldások, épület-együttesek) a *település teljes vizuális arculatával* (az utcabútoroktól a cégérekig) igen sok lehetőséget kínál a felmérésektől és jegyzetkészítéstől az újratervezésig-átrendezésig és a makettek készítéséig. A történeti, szépművészeti, néprajzi *múzeumok és az időszakos művészeti kiállítások* anyagai a helyszínen végzett műelemzésekkel az eredeti műalkotással való találkozás becses alkalmait jelentik. A *természeti tájban* (vagy ezek imitációiban, a nagyvárosi parkokban) rejlő lehetőségek elemzési alkalmakat és ábrázolás tematikai variációkat hordoznak (a táj tágasságától egészen egy falevélig vagy termésig). Ugyancsak a természeti tájhoz kapcsolódik mint adottság a *természeti alapanyagokhoz* (nád, sás, fűzfavessző stb.) való hozzájutás lehetősége (vagy éppenséggel ezek hiánya).

A tervezőmunkát befolyásolják a konkrét iskolai körülmények is. Egyfelől az iskolaépület vizuáliskultúra-tartalma használandó fel: maga az épület/együttes belső tereivel és berendezésével, valamint külső épített-gondozott környezetével együtt (egyes tantervek, mint például a korábban idézett ÉKP, egyenesen tananyagként írják elő az ilyesmit). Másfelől kihagyhatatlanok a tervezési gondolkodásból az iskola vizuáliskultúra-tanítási vonatkozásai: szakteremben-műhelyben folyik-e a tanítás vagy sem, milyen eszközök állnak rendelkezésére (például van-e videolejátszó a teremben) stb. Ne feledjük azonban, hogy a választott tantárgyi tantervben a „feltételek” rovatba sorolt tárgyi háttérnek mindenképpen meg kell lennie az iskolában, vagyis a felszerelésre vonatkozó kiindulási alaphelyzetet a tanterv jelenti...

2.

Az időtényező vizuális kultúra vonatkozásai

A tanítási folyamatok időigényének kérdésével, folyamatjellegük kifejtésével a tanítási témakörök taglalásánál még részletesen fogunk foglalkozni.

Az időnek most olyan elemeit vizsgáljuk meg röviden, amelyek **a.** konkrét vizuáliskultúra-tartalmakkal bírnak, **b.** a vizuális kultúra tanításának megszervezését befolyásolják. Ebben az értelemben *az idővel kapcsolatban látnunk kell az évszakok, az időjárás és az ünnepek szerepét.* Mindegyiküknek megvan ugyanis a sajátos tárgy- és jelenségvilága. Nagyon leegyszerűsítve a kérdést és összefoglalóan időbeli aktualitásról beszélhetünk.

A változó természet igen jó elemzési és ábrázolási témákat kínál. Az időjárási végletekhez és az évszakok karakteres jelenségeihez érzelmek és hangulatok kötődnek. Az egyes évszakok jellegzetes színhatásai és formavilága vizuális tanulmányok anyaga lehet. Az évszakok tárgyi világa kétféle értelemben is kapcsolódik a vizuális kultúra tanításához: a jellegzetes termékek, növények ábrázolási modellek, témák és különféle célzatú tanári szemléltetések anyagai lehetnek, míg az évszakhoz kapcsolt öltözködés az ilyen típusú tárgytervező munkát teszi értelmessé, életszerűvé.

Az ünnepekhez kapcsolódó, ember alkotta tárgyi világ és emberi viszonyok, aktusok meghatározzák egyes tananyagok tanításának időbeli helyét és igen jó ábrázolási-képalkotási témákat is jelentenek. Például a karácsonyhoz kapcsolódik a dísz- és jeltárgyak sora, illetve az ajándékkészítés és ünnepi csomagolás mint tevékenység, valamint az ajándékozás és a családi együttlét eseménye.

Mivel az időbeliség az előzőekben tárgyalt szempontok szerint periodikus visszatérést jelent, nem szabad az unalmas ismétlődések csapdájába esnünk. Ha a kisgyermek negyedik korára már negyedszer (sőt sokadszor, mert napközben is) festi az iskolai Mikulás-ünnepet, vagy rajzolja modell után a gesztenyét ősszel, nemigen találja érdekesítőnek a feladatot.

A tanítási folyamatokban mind az ábrázolási témákat, mind a modelltárgyakat vagy az egyes modelltárgyakhoz kötődő feladathelyzetet variatívan, újszerűen kell megterveznünk.

3.

A feladatsor és a projekt mint tervezési és mint tanítási metódus

A feladatsor és a projekt a gyakorlatban kialakult két sajátos tanulási-tanítási módszer és egyúttal pedagógiai egység. *A feladatsorok* olyan feladat együttesek, amelyekben minden feladat külön-külön problémahelyzet elé állítja a tanulókat. *A projektet* egyetlen probléma központi, kiemelt kezelése jellemzi, minden ennek a megoldása érdekében történik. Leglényegesebb vonása életközelsége, életszerű összefüggésrendszere.

A vizuáliskultúra-projekt lényege: a tanulók a vizuális kultúra tárgy- és jelenségvilágának elemeit életszerű együttállásban és életszerű (vagy életimitatív) emberi viszonylatokban dolgozzák fel a tanár segítő-szervező jelenléte mellett.

feladatsor	projekt
<p><i>Természeti tárgyból nyert motívumokkal díszített textilnemű készítése – kb. 7 óra</i> [Célok: – a díszítmény célú formaátírás próbálgatása – a díszítményalkotás próbálgatása – a viaszírasos textiltechnika tanulása – funkcióhoz kötődő tárgy készítése]</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Természeti tárgy választása (pl. virág) és ábrázolása modell alapján: a) vonalas imitatív rajz; b) felépítését magyarázó rajz 2. A vizsgált tárgy egészének vagy részeinek formájából vagy szerkezeti jellemzőiből motívumok alkotása díszítmény céljára (színes ábrázolás). 3. A viaszírasos textilfestés technikai jellemzőinek tanulása, technikai próbák. 4. Funkcionáló textilnemű (pl. sál, kendő, asztalterítő, kispárna) tervezése rajzban: a) alak-, méret-, esetleg szabásminta, b) díszítményterv (textilfestéshez a természeti motívumból). 5. A textilfestés, -díszítés elkészítése és technikai utómunkák (fixálás, vasalás stb.). 6. A tárgy elkészítése: varrásos utómunkák. 	<p><i>Díszített textilnemű (pl. sál, kendő, asztalterítő, kispárna) készítése ajándék céljára – kb. 7 óra</i></p> <p>Cél: a textiltárgy-alkotó munka és a tárgycsomagolás munkafolyamatának tanulása. Feladat: Egy olyan díszített textilnemű készítése, ami egy ismerős ajándéka lesz. Feltételek: 1. A tárgy az öltözködéshez vagy a lakáshoz tartozó, így hasznosítható legyen. 2. Önállóan el lehessen készíteni. 3. Ajándékozásra kész állapotban legyen.</p> <p>(Magyarázatok – a javaslatok minden tanuló számára egyénileg szólnak; <i>eldöntendő kérdések:</i> kinek szóljon az ajándék, milyen textiltárgynak örülne a legjobban...; <i>megfontolandók:</i> a választott tárgy hogyan nézzen ki, készüljön-e róla tervrajz, milyen anyagokból és milyen technikával lehet/alkalmas elkészíteni; <i>egyéni kutató- és tervezőmunka:</i> milyen legyen a díszítménye, milyen motívumok szerepelnek a különböző textíliákon; <i>tárgykészítési technikai javaslatok:</i> kötözött vagy viaszírasos textil, applikáció...; <i>csomagolástechnikai javaslatok:</i> átalakított, díszített dobozba, zacskóba,...).</p>

<ul style="list-style-type: none"> – logikusan egymáshoz kapcsolódó feladatok láncszerű füzére, csoportja, – a feladatok kötöttek, (általában) a sorrendjük is meghatározott, – a tanár megszabja a tanulók tennivalóit, korrekciója egyénre szól, – minden feladatot a tanár előre megtervez, a konkrét tennivalókkal készül a tanításra, (a tanár itt sem diktátor!: ábrázolási téma, technika, stb. választási lehetőségeket kínál; kiemeli az önállóságot, az egyediséget) 	<ul style="list-style-type: none"> – a végeredmény (mint tanulói cél) kötött, a hozzá vezető út igen sokféle, – a tanuló maga tervezi és szervezi meg a részfeladatok sorrendjét, – tennivalóit (a cél elérésére) alapvetően az egyes tanuló határozza meg, a tanuló önállósága nagyfokú, – életszerű a vizuális kultúra feladat együttesében és a tanulók tennivalóiban, – a tanár globálisan készül a tanításra, az órán minden tanuló igényéhez és gondolatmenetéhez egyénileg alkalmazkodik.
--	---

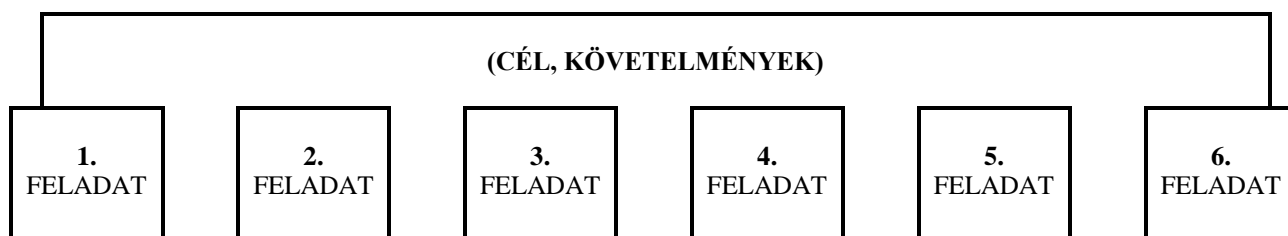
4.

A vizuáliskultúra-feladatsorok és -projektek mint tanítási témakörtípusok

A tanítás tanéves folyamatának nagy, időigényes tanítási egységei és egyben belső pedagógiai folyamatai a tanítási témakörök. Két karakteres típusa jött létre a kétféle tananyagtervezési módszer alapján: a feladatsor és a projekt.

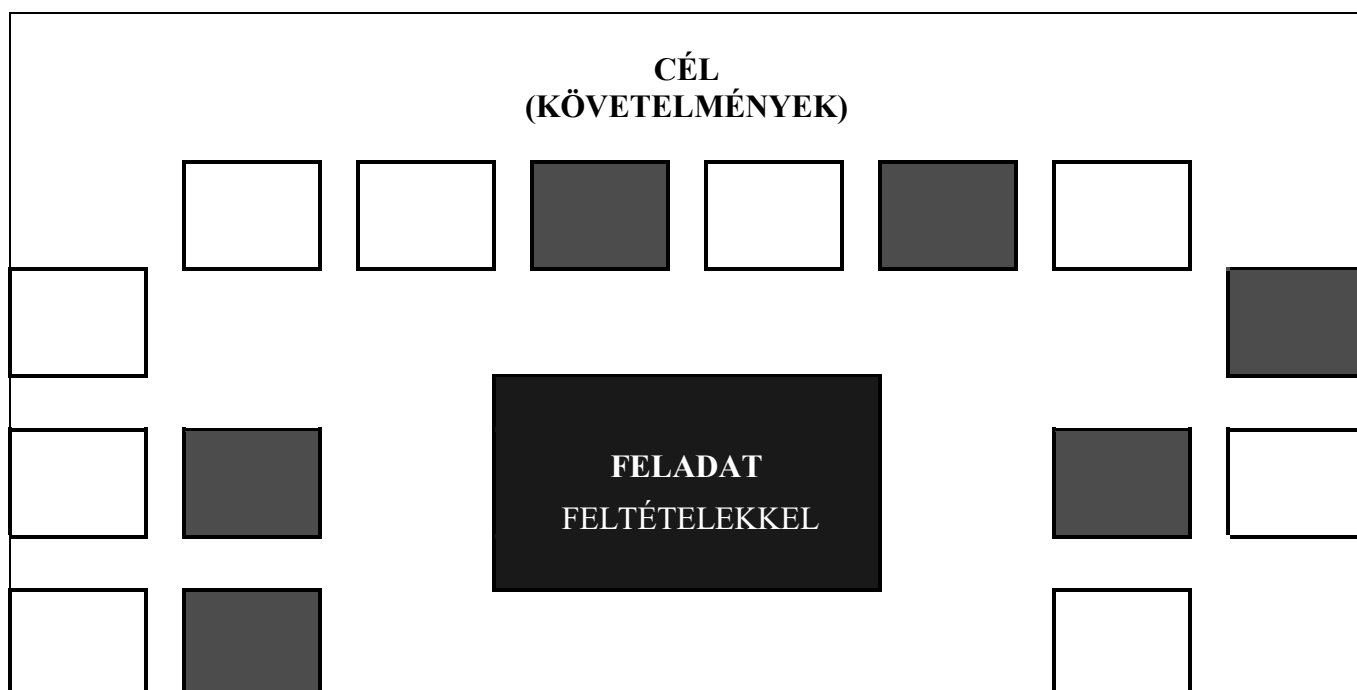
A feladatsor típusú tanítási témakör szerkezete; a témakör-egész és az őt alkotó elemek (lépések) viszonya (a tanuló minden lépést végigjár, vagyis minden, a tanár által meghatározott feladatot megold):

F E L A D A T S O R

A projekt típusú tanítási témakör szerkezete (a lehetséges részfeladatokból a tanár által szabott feltételeknek és saját igényének megfelelően a tanuló válogat):

P R O J E K T

egy tanuló által a feltételeknek megfelelően választott (megfogalmazott és megoldott) előzetes feladatok

a projektfeladat megoldásához még elképzelhető előzetes feladatok

egy tanuló által választott feladatmegoldási sorrend (azaz: egy lehetséges út azok közül, amelyek a tanulói célképet is jelentő projektfeladat megoldásához vezetnek)

A feladatsor és a projekt közötti különbséget most egy újabb olyan példa szemlélteti, amelyben a tanításra vonatkozó alapötlet igen hasonló:

feladatsor	projekt
<p>(cím, tervezett óraszám:) Mesevilág-meseváros, kb. 6 óra</p> <p><i>cél: A mese mint téma segítségével a tanulók vizuális kifejező és konstruáló képességeinek fejlesztése.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kedvenc mese illusztratív jellegű ábrázolása festéssel. 2. A meséből kiválasztott szereplő házának/lakásának elkészítése papírdoboz átalakításával és díszítésével. 3. A választott szereplő elkészítése felülről mozgatható botos síkbáb formájában. 4. Meseváros összeállítása meseházakból (nagy méretű asztalon). 5. Improvizatív játékok a bábokkal (mesevárosbeli jelenetek). <p>(Megjegyzés: minden tanuló minden feladatot megold az adott sorrendben.)</p>	<p>(cím, tervezett óraszám:) Mesevilág-meseváros, kb. 6 óra</p> <p><i>cél: A meseváros témája segítségével a városról mint emberi településről alkotott vizuális képzetek elmélyítése. A tanulók kifejező- és konstruáló képességeinek fejlesztése.</i></p> <p>Elevenítsük meg egy mesebeli város életét! Készüljön el a város palotákkal-házakkal, utakkal; legyenek benne járművek, mesebeli állatok és más meseszereplők!</p> <p><i>Meggondolandók:</i> milyen mesehősök (kik) élhetnek egy ilyen városban? Hogyan néznek ők ki? Milyen házakban/épületekben lakhatnak? Miből lehetne azokat elkészíteni? Miből lehetne a figurákat elkészíteni úgy, hogy mozgatni is tudjuk őket (hogyan játszani tudjunk velük)?</p> <p><i>Szervezés:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Minden tanuló egyénileg döntheti el, hogy mit készít, illetve hogy mivel kezd el foglalkozni (pl. házat vagy mesefigurát, vagy mindkettőt egyszerre dolgozik; hogy a mesefigurát/házat/járművet előzőleg síkképpen is ábrázolja-e vagy sem). Egy-egy tanuló egymás után többféle megoldást is elkészíthet. 2. A „meseváros” helyszíne a kezdetektől rendelkezésre áll, a város folyamatosan épül, terebélyesedik. 3. A tanító könnyen megmunkálható anyagokat, egyszerű technikákat-technológiákat kínál, de egyéni kezdeményezésre más elképzeléseket is elfogad. <p><i>Anyagok, eszközök:</i> papírdobozok, műszaki rajzlap, félfamentes rajzlapok, színes dekorációs karton, festékek és ecsetek, textilmaradékok, ollók, esetleg agyag.</p>

Nézzünk meg egy 3. évfolyamnak szánt feladatsoros tanítási témakört (készült a Tölgyfa tanterv alapján). Megfigyelhető, hogy a címben is jelzett alapötlet igen sokféle variációban kerül megközelítésre, feldolgozásra. A feladatsor menetében elemző és gyakorlati tevékenységek váltogatják egymást.

NYOMOK ÉS LENYOMATOK (kb. 10 óra)

1. A természeti erők nyomhagyásai: megáradt folyó apadásnyomai a parton, forma- és színváltozatok közetrétegződésekben, állat- és növénylenyomatok kőületekben, szélfúttá homokhullámok ritmusa. Látványelemzések fotók alapján.
2. Az ember munkanyomai: szántás barázdarendszere, kőfejtésben látható nyomok. Látványelemzések fotók alapján.

3. Az emberi kéz felületformáló, díszítő nyomai: poncolóval díszített ötvöstárgy és bronzszobor, dekoratív felületi megmunkálású kőszobrok; ikon arany/ezüst háttérének mintázata – műalkotás elemzések.
4. Állatot (madár, krokodil, teknős...) ábrázoló szobor készítése agyagból, mintázással; felületén a pikkelyeket, tollazatot jelző dekoratív mintázattal, forma- és vonalritmus alkalmazásával. (Felületképzés egyszerű eszközökkel: hurkapálcika, fésű, recés flakonkupa.)
5. Az emberi kéz felületminőséget eredményező faktúrányomai: fateknő és felülete közelről; kőszobor/faszobor és vésőnyomos részlete közelről; festmény és ecsetnyomok közelről – tárgy- és műelemzések. (Eredeti és reprot.)
6. Felületképzések, felületminőségek létrehozása agyagban: vonalkázós-barázdás, hullámzó-íves, rücskös-göcsörtös; a dühösséget kifejező.
Tanulónként néhány variáció, kisméretű, téglalap vagy négyzet formájú vékony agyaglapokba.
7. Állatnyomok a hóban vagy vizes homokban, sárban és a nyomokat hagyó állatok. Fotók és magyarázó rajzok alapján látványolvasás az állat lábának-talpának és mozgásának rekonstruálásával, a vizuális jellemzők vizsgálatával. (Mint a nyomolvasó indiánok...)
8. Játék a homokozóban: láb- és kéznyomok vizsgálata, különböző tárgyak lenyomatai, kitalált történetek eljátszása.
9. Kitalált mozgásos történet ábrázolása talpnyomokkal, felülnézeti jellegű rajzba krumpli dúcra történő nyomtatással (útvonalrajz).
Ötletadó történetgerinc például: az ember és a róka találkozása; a párdac üldözi a kecskegidát;...
(a történet kitalálása, megfogalmazása – dúcmetés – a felülnézeti rajz elkészítése [a történet helyszínén], – a dúc/dúccok történetbeli mozgásoknak megfelelő benyomtatása)
10. Egy törzs eredetét elmesélő rajzok elemzése a nyomok és más jelek vizsgálatával (azték kódex lapjai) **(322a–d)** .
11. Pecsétek és pecsétnyomok elemzése (pecsétgyűrű – királyi adományozó levél, cégbélyegzők kínai selyemfestményen, kerámiatárgyakon, eredetiben és fotók alapján.)
12. Pecsét készítése gipszkorongba történő faragással, a birtoklást/tulajdont jelző egyéni jelalkotással. A gipszlap öntésének és faragásának technikája, az anyag tulajdonságai. (Megjegyzés: később kerámiatárgyak, mintázott szobrok jelölésére alkalmazzuk.)

A projekt-gondolkodást gyakorolhatjuk a következőkkel:

- a. válasszunk ki egy vizuáliskultúra-tárgyat vagy jelenséget,
- b. csoportosítsuk köré azokat az újabb tárgyakat, jelenségeket, amelyekkel az eredeti tárgy közvetlen és életszerű kapcsolatban van,
- c. vegyük sorra a vele kapcsolatos vizuális alkotótevékenységeket,
- d. sorakoztassuk fel azokat a viszonylatokat ember és tárgy, ember és ember között, amelyek a választott tárgyhöz és körülményegyetteséhez tartoznak.

Legyen például a választott vizuáliskultúra-elem egy *festmény*.

A festmény *állványon* készül a *műteremben*, például *rajztáblára* kifeszített *rajzpapírra*. A festmény *üvegezett keretet* kap (nem mindegy, hogy cirkalmas-díszeset vagy végletesen egyszerűt). Kiállításra kerül, egy *kiállítási teremrendszer* konkrét helyére, ott *paravánra* függesztik és *lámpával megvilágítják*. A kiállításhoz *plakát és képes kiállítási ismertető*, a megnyitóhoz *meghívó* készül.

A festményt a festőművész festi meg, majd a keretező foglalja keretbe, a kiállítás-rendező teszi a helyére, a kiállításhoz a grafikus készít vizuális információkat.

A festményt kritizálhatja a festő barátja a műteremben, (adataival) bemutatja a katalógus, elemzi az ünnepélyes megnyitón az előadó, az újságban a műkritikus és a kiállítás-látogató néző. Valakinek megtetszik, megveszi és otthon a lakásában a falra függeszti...

Nézzünk erre az életszerű együttesre egy projekt-variációt:

A GRAFIKA SZÜLETÉSE ÉS ÉLETE (kb. 8 óra)

Cél: a sokszorosító és egyedi grafikai alkotómunka, a grafikai lap további életének és a kiállításszervezés-rendezés tennivalóinak (életimitatív, játékos) megtapasztalása.

Feladat (feltételekkel):

Az osztály közös munkával hozzon létre választott témában egy grafikai kiállítást az osztály minden tagjának kiállítási szereplésével, friss alkotásaikból.

Készüljenek el és jussanak el az érdekeltekhez a kiállítási mellékletek (plakát, meghívó, az alkotások bemutatását tartalmazó katalógus) és legyen megnyitója is az iskola nyilvánossága előtt.

[Megjegyzés: most azért grafika, hogy fénymásolattal „valódi” katalógus is készülhessen]

– *Javasolt alkotási (kiállítási) témák:* a természet szépségei, hősök és gonosztevők (illusztrációk).

– *Szervezés, döntések (közösen):* témaválasztás; az alkotómunkához és a kiállításhoz szükséges anyagok, tárgyak, kellékek felmérése, összegyűjtése; (személyesen:) ki mit ábrázol és milyen technikákkal stb.; kik vállalkoznak plakát- és meghívókészítésre, kik lesznek a szerkesztők és a nyomdászok, akik a katalógust összeállítják, és mindhárom típusú sokszorosítást elvégzik.

– *Javaslatok kutatómunkára :* hogyan néznek ki, milyenek a kiállítási plakátok, meghívók, mi található a katalógusokban stb.

– *Elképzelhető technikák:* ceruzarajz, ecsetrajz, filcrajz, papírmetszet stb.

Az előzőhöz nagyon hasonló terv feladatsoros metódussal:

A FESTŐ, A SZOBRÁSZ ÉS A GRAFIKUS (kb. 10 óra)

1. Műelemzések a téma és a vizuális nyelv olvasásával:
  - a. festmény (17. sz-i holland csendélet) [Magyarázat: a megrendelés története, a megrendelő kívánságai; a kép elkészülésének körülményei (a festő műhelye, munkaeszközei, munkafolyamat, munkamódszer).]
  - b. festmény (Cézanne-tájkép)[Magyarázat: a művész megrendelés nélkül dolgozik, kiállításra küldi, kritikák, gondolatai a festészetéről.]
2. Festmény készítése a család vagy a barátság témakörében, választható festőtechnikával.[A festmények elkészülése után a kritikus, a néző vagy a megrendelő szerepének eljátszása, aki véleményt mond a képről – elemzés.]
3. Nonfiguratív festmény (Klee, Kandinszkij stb.) elemzése; színek, formák, vonalminőségek neve; magyarázat a tárgynélküliségről.
4. Műalkotáselemzés: festmény (Czóbel Béla: *Ciklámen*), grafika (Szalay Lajos: *Állatszeliidítő*) és szobor (Kolozsvári Márton és György: *Szent György lovasszobra* – több nézetből) vizuális jellemzőinek összehasonlítása.
5. Film- vagy színházi élmény kifejezése választott képművészeti ágban (festmény, szobor vagy rajz) és technikával.
6. Műelemzések témaolvasással, a formanyelv és a technika legegyszerűbb jellemzőivel (a technikákhoz egyszerű magyarázó rajzok):
  - a. Giacometti, bronz;
  - b. Gótikus Madonnaszobor, fa; Marini: *Önarckép*, festett fa;
  - c. Római portrék, márvány; Nofertiti, festett mészkő.
7. Fejszobor, mellszobor vagy egészalakos portrészobor készítése agyagból mintázással hasábos vagy hengeres posztamenssel együtt, vagy más anyagú posztamesre helyezéssel. Témajavaslatok: szülő, nagyszülő, közeli ismerős (emlékezetből), mesehős vagy történelmi személy (elképzelés alapján).
8. Arcmásgaléria készítése:
  - a. kiállítótér-makett kialakítása kartonlapokból építve (az osztály együtt dolgozik hosszú asztalsoron),
  - b. a szobrok meggondolt elhelyezése a terekben,
  - c. az adatokat tartalmazó cédulák elkészítése és elhelyezése.
9. Kiállításmegnyitó és a nézők véleményformálása (rövid szerepjáték).

Nézzünk meg két 6. évfolyamra tervezett feladatsoros változatot a város (település és lakás) alaptémájára.

(cím, tervezett óraszám:) **A VÁROSRÓL KÉPEKBEN** – kb. 8 kontakt óra

cél: – *urbanisztikai (települési) és építészeti ismeretek tanulása*
– *a tervező és konstruáló képességek fejlesztése*
– *jelek olvasásának és készítésének gyakorlása*

1. Budapest térképének és néhány középületének (Vigadó, Budavári Palota, Hotel Duna Intercontinental) elemzése [műelemzés: funkció és formavilág];
2. otthoni önálló feladat: a lakóhely építészeti jellemzőinek, cégtábláinak és más vizuális jeleinek felmérése: listák, elemzések, rajzos vázlatok és/vagy fotók;
3. térképrajz vázlat készítése a településről vagy egy részletéről;
4. egy választott földrajzi környezetbe elképzelt kisváros középület-listájának és térképének elkészítése;
5. az elképzelt város makettjének elkészítése választott technikával, főbb útjaival, néhány középületének és lakóházának végletesen egyszerűsített makettjével;
6. egy kiválasztott középület és a hozzá tartozó cég/intézmény vizuális arculatának megtervezése vagy legalább egy cégjel megtervezése;
7. a tervezett városban zajló jelenetek, események elképzése és ábrázolása rajzban vagy fotóapplikációval.

A LAKÁS ÉS AZ UTCA MŰVÉSZETE (kb. 9 óra)

- a lakás berendezése, tárgyai, lakástextíliák (elemzések);
- kispárnahuzat készítése otthonról hozott párnára: szabás/hálózatrajz elkészítése, méretezés, fehér gyolcsanyag kiszabása, a viaszírásos batiktechnika sajátosságainak/műveleteinek megismerése, mintatervezés egyéni ízlés szerint és a funkcióhoz – technikához igazodva, batikolás (fixálva) [összevarrás otthon];
- lakás választott helyiségének szín- és mintaterve, alaprajzban/kiterített rajzban szemléltetve (tervlap írásos-rajzos-festett magyarázatokkal);
- városi épületegyüttes formáinak, színeinek, anyagainak elemzése, kritikája;
- különböző városi utcabútorok elemzése; régi és mai (köz)világítótestek elemzése, történeti változások (fényképek és magyarázó rajzok segítségével);
- egy választott lakás- vagy utcai „tárgy” történeti változásait vagy a környezetben megfigyelhető változatait megmutató házi dolgozat készítése (a tárgyforma különbözőségeiről szóló magyarázó rajzvázlatokkal és rövid szöveggel); javaslatok: lakóépület, szék, edény(fajta), pihenőpad, kerítés, ajtó/kapukilincs;
- cégek és cégjelek, emblémák elemzése (vetített képek, újságok és szórólapok alapján): ábrázolási módok, figurativitás, üzenettartalom;
- egy vállalkozó/kisiparos/mester cégérének megtervezése és modellkészítés (választható: kétoldalas, kartonpapírból, festve és/vagy színespapír applikálásával; testes, agyagból, gipszfaragással vagy papírból).

Mivel a projekt-módszerű tanítás ma még egyáltalán nem jellemzi sem a tanítás egészét, sem a vizuális kultúra tantárgyainak metodikáját, szánjunk vizsgálatára néhány további gondolatot.

A **vizuáliskultúra-projekt értelmezéséhez** és **projektek alkotásához** az alábbiakat szükséges megfontolnunk, illetve a magyarázatok szerint elvégeznünk:

a projekt célja: a pedagógus által az évfolyam-tanterv céljai szellemében és a követelmények függvényében megalkotott pedagógiai szakszöveg; alapvetően a pedagógus önmagának fogalmazza meg, így látja át a tanév teendőit

a projekt feladata: a pedagógus alkotja meg, tartalmát az évfolyam tananyagaiból választja ki vagy azok szellemében hozza létre, tanulói feldolgozása-megoldása egyúttal az egyes tanuló számára elérendő célt jelent; a pedagógiai cél megvalósulását szolgálja; alapvetően a tanulónak szól (az éves programban is szerepelhet a tanulónak szóló stílusban)

a projektfeladat megoldásának feltételei: a pedagógus által megfogalmazott olyan kitételek, amelyek a feladatmegoldás karaktereit jelentik; évfolyam vagy témakör szintű tantervi követelményeket és tananyagokat tartalmaznak vagy azoknak megfelelőek; a tanuló számára kötelező elemek, az értékelés szempontjait hordozzák; a pedagógiai cél megvalósulását előkészítő jelleggel szolgálják; a tanuló számára a projektfeladat megoldását segítő előzetes feladatokat vagy azok egy részét is rejtik; alapvetően a tanulónak szólnak

előzetes feladatok: alapvetően a tanuló határozza/fogalmazza meg a projektfeladat megoldásához ön maga számára szükséges tartalmakkal és mennyiségben, részfeladatoknak is nevezhetjük őket; nem feltétlenül láthatók át előre, sokszor munka közben öltenek formát; megoldásukkal a feltételek is teljesülnek, a projektfeladat megoldási folyamatának egy-egy elemét jelentik, megfogalmazásaik és sorravételük minden tanuló számára egyedi feladatmegoldási utat és egyedi eredményt biztosít

a projekt követelményei: a tervezés során nem feltétlenül fogalmazzuk meg őket, mert részben egybeesnek a megoldási feltételekkel, a feltételek valamilyen szintű tanulói teljesítése követelményteljesítést is jelent; egyébként a tanterv évfolyam vagy témakör szintjéről vett szövegek vagy azok szellemében megfogalmazottak

a projekt tárgyi feltételei: azoknak a tanulói gyakorlati tevékenységekhez tartozó anyagoknak és munkaeszközöknek, tanulási segédeszközöknek és tanári eszközöknek (például szemléltetések anyag- és eszköztára) az összessége, illetve számbevétele az éves program megalkotásakor, amelyek a projekthez mindenképpen szükségesek; teljességgel előre nem láthatók át, mert sok függ a választott tanulói utaktól; éppen ezért megállapíthatjuk, hogy a vizuális kultúra projekt-rendszerű tanításához széles körű általános felszereltségre van szükség

a projekt szellemi-szemléleti szentenciái: nincs mindenki számára eredményes egyetlen vizuális megismerési út/mód, a vizualitásra épített feladatnak sokféle megoldása lehetséges, a vizuális érzékenység egyénenként különböző, a vizuális emlékek és élményanyagok minden emberben speciálisak, a vizuális és művészeti ismeretek egyénenként különbözhetnek

Végül foglaljuk össze a *korrekt tervezés* és *tervkifejtés* témakörtípustól függő legfontosabb ismérveit:

feladatsor		projekt
a) adatok: SORSZÁM, CÍM, TERVEZETT (ÖSSZ)ÓRASZÁM		a) adatok: SORSZÁM, CÍM, TERVEZETT (ÖSSZ)ÓRASZÁM
b) kifejtés:		b) kifejtés:
1.	[CÉL]	CÉL- FELADAT- és FELTÉTEL- EGYÜTTES
2.	TANÍTÁSI TÉMÁK IDÁRENDBEN	
3. 3.a 3.b	a tanítási téma korrekt megtervezése:	+ a leírás tartalmazhatja
4.	a) <i>gyakorlati tevékenység:</i> tananyag → ábrázolási téma → technika + módszertani meggondolandók	a) az elérendő tantervi követelményeket
•	b) <i>elemző tevékenység:</i> tananyag → művek/tárgyak köre+ módszertani meggondolandók	b) a tanulóknak szánt javaslatok lényegét
•		c) a szükséges anyagokat, eszközöket
•		d) egyéb módszertani gondolatokat

Mindkét tervezési/tanítási-tanulási módszerrel lehet eredményes vizuális nevelést végezni. A projekt kétségtelenül jobban tükrözi a kort, amelyben élünk, azokat a viszonyokat, amelyeket nap mint nap megélünk. A feladatsorral szilárdabb műveltségtartalmakat szerezhet a tanítvány. Valójában minden a pedagóguson múlik...

5.

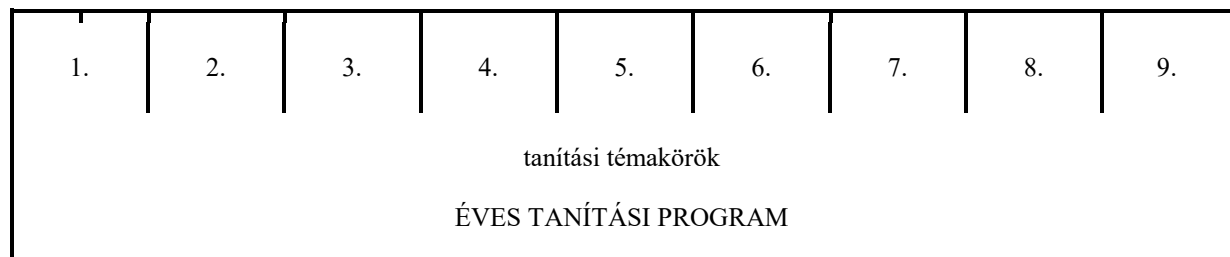
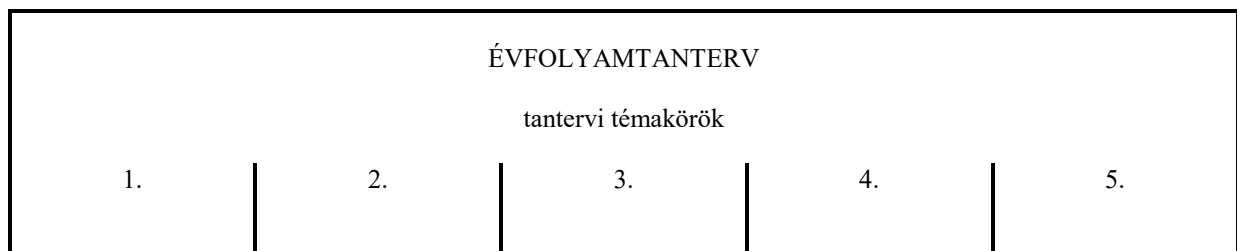
A vizuális kultúrára specializált tantárgy éves tanítási programja elkészítésének elvi és gyakorlati problémái

Most csak az egyszerűség kedvéért beszélünk tanévről, de az elmondottak összességükben a *hosszú távú tanítási programozásra* érvényesek. Az elvek értelemszerű felhasználásával egyformán kialakítható program akár két tanévet egységként kezelő tanítási folyamatra, akár fél évre, vagy éppen az epocha-rendszernek megfelelően, attól függően, hogy mit ír elő a tantárgyat illetően az iskolai tanterv, vagy milyen megengedő lehetőségeket tartalmaz.

A tanítási program minden tantervi tartalmat felölel, illetve ha a tanterv a konkrét tanításra vonatkozóan megengedi, akkor azon felül is beépít (vagy beépíthet) egyéb tartalmakat.

A tanítási program nagyobb részekből áll – az előzőekben ezeket az egységeket tanítási témaköröknek neveztük. Ezek láncszerű füzére lefedni az adott tanítási időszakot (például tanévet) és feldolgozza az időszakokra előírt tantervi tartalmakat. Párhuzamos tantervstruktúrára csak olyan módon készíthető tanítási program, amely a párhuzamos egységek együttesében gondolkodik. Soros tantervstruktúra esetében a tanító választhat (ha a tanterv nem írja elő elemeinek egységként való kezelését, illetve ha nem ellenkezik más koncepcionális szempontokkal), hogy egy-egy tanítási témakörét egy-egy tantervi témakörre/témára koncentrálja, abból a területből ki nem lépő módon, vagy ellenkezőleg, két vagy több tantervi témakörből hoz létre tanítási témaköröket. Megjegyzendő, hogy a kultúraterületek komplex kezelése, egy témakörön belüli együttes szerepeltetése általában életközeli tanórai munkát eredményezhet.

Az éves program és az adott évfolyamtanterv viszonya (az elvi ábra most 9 tanítási terv-egységgel és 5 tantervi témakörrel számol, valamint a soros és a párhuzamos feldolgozású tantervi évfolyamszerkezetet egyaránt alapul veszi, a homogén és a komplex témaköröket egyaránt bemutatja):

Ez a tanítási programszint gyakorlatilag a tanítási témakörök időbeli egymásutániségát tükröző sorszámokat, a témakörök címeit és a tervezett körülbelüli óraszámokat közli.

Minden tanítási témakör önmagán belül is részekből, elemekből áll. Feladatsornál a feladatok láncszerű füzére körülbelül lefedni a témakör tervezett időtartamát (vagyis a gyakorlatban az adott idő alatt – vélhetően – feldolgozható) és végeredményképpen kifejti a témakör tartalmát.

A projekt típusú témakör részei a cél, a feladat és a feltételek. Egy témakör az évfolyamtanterv egészének egy speciálisan összeválogatott részét dolgozza fel. *Minden tanítási témakör kifejtésének együttese értelemszerűen feldolgozza a teljes tantervet és lefedni az éves összórászatot.*

Ez a tervezési szint gyakorlatilag nem más, mint a témakörök olyan leírása, amelyek a tanítási folyamatokat tükrözik. Egy-egy témakör kifejtése értelemszerűen tartalmazza a

feldolgozásra kerülő tantervi tartalmakat, de már a tanítás körülményeire, a gyakorlatra átültetett módon, ha úgy tetszik, módszertani vonatkozásokkal. A leírás módja többféle változatban elképzelhető: a lehet például váz-szerű szerkezet, de lehet – akár lírai stílusú – fogalmazvány is.

Ezen a szinten zárul a tanítás éves folyamatának megtervezése.

Az előző gondolatmenet a tervkészítés munkálataiban nem feltétlenül a leírás sorrendjében valósul meg. Nyilvánvalóan lehet apró elemekből, netalán ötletekből elindulni, és ezeket megszervezni, illetve nagy, átfogó gondolkodású indulás esetén is a már kigondolt összetevők a munka bármelyik fázisában módosulhatnak, megváltozhatnak, avagy eldobhatóak. A tervezés munkamenetére vonatkozóan nem létezik egyetlen, receptszerűen leírható gondolkodás, olyan, amelyet végrehajtva minden szempontból jó terv születik. A tervezés nem valósulhat meg végrehajtói szerepkörben – mint ahogyan a tanítás sem.

Az elmondottak illusztrálására álljon itt a Vizuális nevelés (OKI96TLGVK 1-10) című tanterv 3. évfolyamra szóló egységét feldolgozó tanítási terv áttekintő rendszere: az időbeli felépítését bemutató ábra a tanítási témakörök sorszámaival, címével és a tervezett óraszámokkal (a tanév egészét átfogó és egyenletes 2 óra/hét időelosztás mellett). (Megjegyzés: Az eddig elmondottakból remélhetően következik, hogy az alábbiakban közölt tanítási programváz csak egy az ugyanarra a tantervre készített számtalan lehetséges variáció közül.)

(összesen 72 óra)

hét hó	1.	2.	3.	4.
szept.	1. Képek a könyvben (kb. 6 óra)			2. Tetszik? Nem
okt.	tetszik? (műalkotások elemzése) (kb. 7óra)		3. Csiki-esuki (csomagolások)	
nov.	(kb. 6 óra)	4. Az ünnepi		
dec.	környezet (kb. 9 óra)			
jan.	5. Nyomok és lenyomatok			
febr.	(kb. 10 óra)	6. Díszes tárgyak és díszítmények		
márc.	(kb. 8 óra)	7. A festő, a szobrász és a		
ápr.	grafikus		(kb. 10 óra)	8. A város, ahol
máj.	élünk (kb. 7 óra)		9. Óriások és	

jún.	törpék (kb. 9 óra)	
------	--------------------	--

Nézzük meg még egy lehetséges tanítási terv gerincét (az adatokat az éves rendszerrel), amely a Vizuáliskultúra-tanterv (OKI96SZIVK 1-10.) 6. évfolyamára készült.

ÉVES TANÍTÁSI TERV

készítette: ...

tantárgy: Vizuális kultúra (Szinva tanterv)

évfolyam: 6

éves tervezett óraszám: 54 óra (hetenkénti váltással 1 és 2 óra)

szeptember		október	
I. A lakás és az utca művészete (kb. 9 óra)		II. Magyarázat	
november		december	
rajzban és makettel (kb. 8 óra)	III. Művészeti élmények és műelemzések		
január		február	
(kb. 6 ó)	IV. Információközlés rajzokkal, jelekkel és képekkel (kb.		
március		április	
12 óra)	V. Mesterrajzok, a látvány ábrázolása		(kb.
május		június	
9 óra)	VI. Képzőművészeti ismeretek (kb. 10 óra)		

Az éves tanítási terv elkészítésének javasolt munkamenete, lépéssorrendje:

1. Az adott évfolyam tantárgyi leírásainak részletes elemzése és ebből fakadó tanítói-tanítási megfontolások, ötletek összegyűjtése. (Milyen a tanterv felépítése, ez megtervezhető-e a tanítási terv felépítésének vagy éppen ellenkezőleg; mik az ott leírt tananyagok szakmai tartalmai; milyen nagy csomópontok, átfogó tanítási gondolatok-ötletek alakíthatók ki a tanterv értelmezése közben stb.)
2. A tanévre szóló tanítási terv egyes nagyobb egységeinek meghatározása. Ne feledjük: az éves tanítási terv minden egysége a tanítási óránál nagyobb, akár 8–10 órás folyamat!
  - a. megfogalmazzuk a tanítási témakörök címeit,
  - b. az éves (tantervben előírt) óraszám elosztásával körülbelüli óraszámokat rendelünk hozzájuk és meghatározzuk ezeknek az egységeknek a tanéves (szeptembertől júniusig tartó) időrendi egymásutánosságát (megjegyzés: mindezek a részletesebb kidolgozás során módosulhatnak).
3. Átfogó módon (aprólékos kidolgozás nélkül) és áttekinthetően (javaslat: a terv-egységek külön lapon) mindegyiknek megadjuk a néhány mondatos (5–25 mondat, a folyamat hosszúságától függően) leírását, kifejtését. A leírás egyaránt lehet esszészerű vagy strukturált, szikár rendszerű; a lényeges csupán az, hogy követhető, felépítésében-folyamatában is értelmezhető legyen.

A megfogalmazások tükrözzék legalább a következőket:

- milyen tananyagok kerülnek feldolgozásra az elemzésre és a gyakorlatra vonatkozó leírásokkal (Ne feledje: a tanéves program egészének az évfolyamra vonatkozó tantervi tartalom/tananyag egészét fel kell dolgoznia!)
  - mik azok a gyermekeket érdeklő képalkotási (ebbe a szobor-, tárgy- stb. alkotás is beleértendő) témák, amelyekkel a tananyagok feldolgozhatók.
- A leírások természetesen tartalmazzanak ábrákat, rajzos-képi jegyzeteket, illusztrációkat.

4. A tanév egészének, a program szerkezetének áttekintését lehetővé tevő ábra elkészítése. Javasolt forma az előzőekben megmutatott naptár-sablon, de természetesen más rendszer is ugyanúgy megfelelő lehet.

5. A program egészének összeállítása a lapok rendezésével.

- a program nyitólapja:
  - a. adatok (a program készítője, tantárgy neve, osztály, éves óraszám)
  - b. a tanév egészét (tanítási témaköröket) áttekinthető ábra
- az éves programot kifejtő tanítási témakörök (nagyobb tanítási egységek) lapjai

Természetesen a leírtaktól eltérő más kivitelezési mód is megfelelő lehet, de a tervnek praktikusnak, követhetőnek kell lennie.

Végül foglaljuk össze a tanévre szóló vizuáliskultúra-tanítási terv ismérveit:

- hordozza a vizuális nevelés jellemzőit
- feldolgozza a vizuális kultúrára épített évfolyamtantervet
- bemutatja a tanév tanítói-tanulói tennivalóit
- tanítási témaköröket tartalmaz (vizuáliskultúra-feladatsor és/vagy -projekt)
- a témakörök kifejtése szakszerű
- áttekinthető, tagolt

- képi jellegű, szöveg és kép együttese
- e g y é n i e l g o n d o l á s ú

6.

A vizuáliskultúra-óra tervezésének általános jellemzői és vizuális nevelési specifikumai

Elsőként vegyük sorra a vizuális nevelés tantárgyi órájának jellemzőit *a tanító irányából*. A vizuális nevelésre specializált tantárgy tanítási óráin a tanító egyes tevékenységeit (amelyeket különben más tantárgyak óráin is végez) felerősítve, hangsúlyosan, koncentráltan végzi.

Ezek közül a legfontosabbak:

- mindent (amit csak lehet) szemléltet, láttat, a vizuális szemléltetéssel egybekötött magyarázat módszerét alkalmazza;
- a gyerekeket foglalkoztatja, a tanulók tevékenységek során szerzett és azokból származó tapasztalataira épít; elsősorban gyakorlati tevékenységeket programoz és ezeken keresztül nevel és oktat;
- a fentiek miatt az órákon a tanító ismeretközlő tevékenysége háttérbe szorul;
- tanítványait olyan feladathelyzetek elé állítja, amelyek folyamatosan vizuális gondolkodásra, önálló, egyéni megoldásokra készítetik őket;
- ezekből következően mintakövető feladathelyzeteket ritkán teremt.

A rajzórán a tanító vizuális nevelői munkája alapvetően kettős „szereposztásban” zajlik: a *kifejező* (képzőművészeti), a *tárgyalkotó* és *díszítő* feladathelyzetekben az *esztétikai-művészeti nevelő* szerepköre, míg a *látványra* és a *magyarázó rajzok* (ábrák, jelek, térkép stb.) *készítésére* vonatkozó feladatokban a *gyakorlati/köznapis vizuális kommunikációt oktató* szerepköre a meghatározó.

A kétféle irányultság különböző gondolkodásmódot, pedagógiai magatartásformát és megnyilvánulásokat kíván meg.

A *művészeti nevelő* a legmesszebbmenőkig toleráns a tanulók egyéni elképzeléseit, személyes véleményét illetően (sőt feladata, hogy olyan körülményeket biztosítson, amelyek közepette az egyéniség szabadon kibontakozhat). Az elfogadó magatartáshoz olyan pedagógiai attitűdnek kell társulnia, amelyett nem a katedráról elhangzó törvény- és szabályszerű kinyilatkoztatások jellemeznek, hanem a tanító részéről is a véleményalkotás személyes hangja. Különösen igaz ez a gyermekek élményeit tükröző kifejező-tevékenységek és a képzőművészeti alkotások elemzése során. (A tanító nem kérhet számon például emberi testarányokat vagy valamely térábrázolási módot a tanulók belülről jövő képalkotásaiban, és nem erőltetheti saját művészeti ízlését a tanítványaira a műelemzések során.)

A *kommunikációt oktató* pedagógiai tevékenységet sokkal inkább jellemzik az ismereteket közvetítő, bemutató és számon kérő helyzetek. A látványok pontos megfigyeléseken alapuló és vizuális nyelvi tananyagokhoz kötődő ábrázolása, illetve elemzése, a mindennapi életszükségletekhez tartozó és a különböző tudományok megértését szolgáló ábrázolások közérthető jelzéseinek tanulása a pedagógus és tanuló részéről egyaránt „száraz” tárgyilagosságot kíván. (A tanulók gondolkodási szabadsága, egyéni elgondolása természetesen az ilyen feladatokban is megnyilvánul, a feladatmegoldásnak azonban a tanár által pontosan megmutatott szempontoknak kell megfelelnie.)

A *rajzórás tanulói tevékenységformák* egyrészt a *gyakorlat*, másrészt az *elemzés*. Ezek a tevékenységek a gondolkodási tevékenységgel együtt eredményezik a vizuális megismerést, a vizuális kultúra tanulását és a vizuális képességek fejlődését.

A *gyakorlati tevékenységek* (kifejezések és ábrázolások síkon és térben, tárgyalkotások, díszítmények alkotása és tervezése; más szempontból a tervezőmunka és a kivitelezés) nem mások, mint a tanuló különböző alkotó (képközlő) tevékenységei. Ezek során a tanuló tanulja és használja a vizuális nyelvet (mint a képközlés szellemi közegét) és a vizuális technikákat (mint a képközlés anyagi közegét). A gyakorlati tevékenység tehát a vizuális kommunikáció alkotói oldala. Eredménye maga az alkotás: a rajz, a festmény vagy a szobor, a magyarázó rajz, az elkészített tárgy, stb.

Az *elemző tevékenységek* (műalkotáselemzés, a tanórai alkotások elemzése, nem művészi vizuális közlések elemzése, látvány/tárgyelemzés) nem mások, mint a tanuló intellektuális tevékenységének (általában verbális) megnyilvánulásai. Ezek során a tanuló „olvassa” és értelmezi a vizuális nyelvet és a technikák vizuális jellemzőit is. Az elemző tevékenység tehát a vizuális kommunikáció befogadói oldala. Eredménye a látványértő, műértő és képértő gondolkodás.

A tanulói „szerepkörök” a gyakorlati és elemző tevékenységekben (a pedagógus oktató és művészeti nevelő tevékenységével párhuzamosan) alapvetően kétfélek:

- az érzelmek felszabadulása, a személyes, belülről jövő hang, a ráérezés élteti a kifejező és a képzőművészeti kultúrára irányuló feladathelyzeteket;
- az alapos megfigyelést, koncentráltságot, a tanultak pontos alkalmazását kívánják meg a köznapi vizuális kultúrára irányuló ábrázoló feladathelyzetek.

Láthatjuk, hogy akár a pedagógus, akár a gyerekek irányából közelítünk a vizuális nevelés tanórájához, ugyanazt a kettősséget (vagy kétszeres kettősséget) tapasztaljuk. Gyakorlat és elemzés, nevelés és oktatás, ábrázolás és kifejezés szövedéke teremti meg a tanítás-tanulás gyakorlatát.

Ha valamely tanulói tevékenységforma (vagy a gyakorlat, vagy az elemzés) kizárólagosan uralkodik vagy dominál az órán, akkor alapvető *óratípus*ként *gyakorlati* óráról vagy *elemző* óráról beszélhetünk.

Ha e mellett még valamely közlésfajta (vagy az ábrázolás, vagy a kifejezés) is az óra meghatározójává válik, akkor beszélhetünk (*gyakorlati*) *ábrázoló* és *kifejező* óráról.

Az elemző óratípuson belül ugyanígy karakteres esetként jön létre a *műelemző*, a *tárgyelemző* és a *látványelemző* óra. Mint elemző tevékenységfajtákat természetesen használjuk ezeket is, a tanítási gyakorlatban azonban csak a *műelemző* és a *tárgyelemző óratípus* a jellemző. (Látványelemző óráról és [nem művészeti] tárgyelemző óráról igen ritkán beszélhetünk. Ilyen lehet például egy településen belüli vagy a természetben tett tanulmányi séta.)

(A művészettörténet óra [erről a tananyagtartalomról általában 7. osztálytól kezdődően beszélhetünk] nem igényel külön óratípust, hiszen a művészettörténeti ismeretek – mint bármely más művészeti ismeret – [elsősorban] elemző tevékenységgel kerülnek feldolgozásra; ilyen módon ugyanígy elemző óra, mint a műelemző órafajta.)

Néhány általános elv az óratervezéshez:

- az óra megtervezése (hagyományosan) a tananyagfeldolgozás menetére irányul, az időbeliség tehát lényeges összetevő;
- a pedagógus már az óra kigondolásánál számít a tanulók aktivitására (a megválasztott módszerekkel ezt célozza), de nem számolhat a tanulók egyéni reakcióival, amelyek a tárgyalt tananyagtól akár teljesen függetlenek is lehetnek, ugyanakkor a tanítás gyakorlatában ezeknek a reakcióknak teret enged. (Olyannyira, hogy kisiskoláskorban, különösen az 1–2. osztályban a tanulók igényei szerint akár teljesen el is térhet az eredeti tervtől.)
- A projekt-rendszerű tanításban az óra megtervezésének kulcskérdése a tanulók érdeklődésének felkeltése és fenntartása, a velük történő segítő együttműködés stratégiájának kidolgozása és a szervezési tennivalók átlátása.

– Az óra előzetes megtervezése még a gyakorlott pedagógusnak is kötelessége (legfeljebb nem írásban teszi).

Az egyes karakteres órátípusok mellett természetesen vannak olyan órák is, amelyekben egyik tevékenységforma (vagy esetleg közlésfajta) sem dominál.

A vizuális nevelés tanóráinak döntő többsége alsó tagozatban gyakorlati tevékenységtípusú. Elemző óra – az évfolyamok előrehaladtával kissé növekvő számban – a tanévben csak néhány alkalommal van, pusztán verbális elemzéssel pedig időtartama ne haladja meg az egy tanítási órányit. Ezt indokolttá teszik az életkori jellemzők és ezzel összefüggésben a gyakorlati tevékenységből szerzett tapasztalatok, ismeretek fontossága. A gyakorlati tevékenység dominanciája a későbbiekben is megmarad, hiszen a vizuális úton történő megismerés és a vizuális gondolkodás fejlesztése nem nélkülözheti a folyamatosan és sokszor végzett vizuális alkotó-közlő tevékenységet.

A tanítási órát felkészületlenül elkezdeni pedagógiai felelőtlenség!

A megtervezetlen vagy rosszul tervezett óra szétfolyik, a tanárt és a gyermeket bizonytalanná teszi. Az óra átgondolt megtervezése biztonságot eredményez és megteremti a lehetőséget a nyugodt légkörű, sikeres tanórai munkához.

Ugyanakkor a tervezést úgy kell végeznünk, hogy tudatában legyünk: más a terv és más (lehet) a gyakorlat. Az alapos tervezőmunka – mint előzmény – után természetesen szabad eltérni a tervtől a tanítás során. Az egyes óraelemek átcsoportosítása vagy elhagyása, az óra menetének megváltoztatása, tehát a tervtől való eltérés – ha a konkrét helyzet megkívánja – természetes velejárója a tanítás gyakorlatának.

Az óratervezésben legfontosabb átgondolni a következőket:

- a tananyag/ok értéke/értelmezése, szakmai elemzése;
- a tananyag tanításának értelmezése:
  - a. a konkrét tananyag tanulása hogyan tehető a gyermekek számára *élvezetessé*,
  - b. csak gyakorlati tevékenységgel tanítandó/tanítható vagy csak elemzéssel,
  - c. amennyiben a tananyag feldolgozása *gyakorlatot és elemzést egyaránt igényel*, akkor mire irányuljon az elemzés és mire a gyakorlat; az elemzés kimerül-e abban, hogy csak a tanulók konkrét alkotó feladatához kötődik, vagy szélesebb körű-e, azaz többféle természeti és ember alkotta látvány, művészeti alkotás legyen-e a tananyag megismerésének módja; ezek a tevékenységformák milyen arányban szerepeljenek az órán, van-e az egyiknek túlsúlya stb.
  - d. ha *gyakorlati tevékenység szerepel az órán*, mi legyen/lehet a konkrét téma/témakör és technika/technikakör, amelyben az alkotások „testet öltenek”; a tanulónak szánt javaslatok összegyűjtése
  - e. hagyományos óravezetési stílusnál: *hogyan épüljön fel az óra*, mi legyen a kezdő elem, hogyan és mely egyéb elemek kapcsolódjanak hozzá
  - f. milyen anyagok, munkaeszközök, tanulási és tanítási segédeszközök szükségesek (avagy: előreláthatóan mire lesz szükség).

A pedagógusképzésben *írásos-rajzos kivitelezéssel/formában* gyakoroljuk az óratervezést. A gyakorlatban ilyen tervet a pedagógus nem köteles készíteni, de a leegyszerűsített írásos-rajzos óravázlat készítése mindaddig javasolható, amíg valaki nem rendelkezik elegendő tapasztalattal, amíg nincs biztonságot nyújtó tanítási gyakorlata az adott tantárgyban. Természetesen a tapasztalt tanító sem hagyhatja el az óra megtervezését, de számára elegendő lehet a *gondolati tervezés*.

A *gyakorlati tevékenységű* tananyagot feldolgozó *hagyományos* (a feladatsoros metodikához kapcsolódó) *óra* általános menete, *felépítése* (az óratervezés strukturális szempontjai):

I. Óra előtti feladatok:

- a gyerekekkel megbeszéljük, ha kérünk valamit tőlük az órán folyó munkához (például ritkábban használt anyagok, eszközök; önállóan gyűjtött termés, otthonról hozott könyv, kép stb.);
- azoknak a szemléltetőeszközöknek az elkészítése vagy megszerzése, amelyek szükségesek a tananyag megértéséhez, de még nem rendelkezünk velük (például egy írásvetítőn kivetíthető ábra, egy kifüggeszthető színsor stb.);
- a szemléltetéshez és gyakorlati feladathoz szükséges már meglévő anyagok, eszközök, tárgyak, gépek előkészítése (például színes kreppapírok, könyvek; az ábrázoló feladat modelljei, az iskola által biztosított technikai felszerelés, a gépek beállítása stb.);
- a tanórai munkának legjobban megfelelő teremrend létrehozása;
- az egyéni munkaeszközök előkészítése.

II. Az óra általános tagolódása, az egyes szakaszok legfontosabb jellemzői:

A) *a tananyag megismerése elemzésekkel*

- megfigyeléseken alapszik, a *tanulók a tanító irányításával* (elsősorban verbális) elemzéseket végeznek
- a *tanító* látványokkal, műalkotásokkal *szemléltet* (élőben és reprodukción)
- nem idegen tőle a tanulói cselekvés (például egy tárgycsoport megváltoztatása egy vizsgált vizuális nyelvi tartalom megjelenítésére, egy műalkotásban megfigyelt emberalak mozgásának utánzása stb.)
- időtartamában viszonylag rövid, legfeljebb a tanítási óra körülbelüli 1/4-ét jelentheti

B) *a gyakorlatra, a tanulói alkotómunkára vonatkozó feladat megfogalmazása és magyarázata*

- a *tanító* feladatmegfogalmazása *közlés jellegű*, rövid és a gyerekek számára érthető
- a közlés tartalmazza a tananyag, a téma és a technika megnevezését
- a *magyarázat* szükségszerűen irányul a téma és a technika megértésére, természetszerűen újabb *tanítói szemléltetések*et tartalmazhat
- a magyarázat irányulhat a feladatmegoldás menetére, ennek hangvétele azonban javaslat jellegű, illetve több javasolt variációt tartalmaz
- időtartama néhány perc

C) *a tananyag feldolgozása az ábrázoló/kifejező feladat tanulói megoldásával*

- a *tanulók* önállóan vagy kisebb-nagyobb tanítói segítséggel végzik
- a tanár segítő munkája egyéni vagy (indokolt esetekben) osztálykorrektúra
- a tanár korrigáló munkája nagyfokú megértéssel és a gyermek helyzetébe történő beleéléssel zajlik, ugyanakkor nem lehet a feladatot a tanítvány helyett megoldani
- időtartama viszonylag hosszú, legalább az óra körülbelüli 2/3-át jelenti

D) *a feladatmegoldás értékelése*

- *elemző tevékenységet* jelent
- a feladatban (és magyarázatban) megfogalmazottakra irányul
- a pozitívumokat hangsúlyozza, dicsérő hangú, ugyanakkor megmutatja a hiányosságokat, hibákat
- végezhetik: a tanító szervezésével a *gyermek*ek és/vagy a *pedagógus*
- az értékelésben szerepelhet minden gyermek alkotása vagy a tanár által kiválasztott, illetve a gyermekek által felajánlott néhány alkotás
- az elemzett alkotásoknak mindenki számára jól láthatóknak kell lenni
- időtartama néhány perc

III. Óra végi teendők:

- az anyagok, eszközök rendbetétele és elrakása.

A gyakorlati tevékenységre épített óra általános tagolásának fentebbi leírása csak egy elvi gondolatmenet. Az általános óra általános menete – vagyis valami olyasmi, ami a leírtaknak mindenben megfelelő, érthető módon nincs is! Arra jó csak, hogy legyen gondolatainkat „mihez képest” kialakítani, terelgetni. A tanító – a konkrét helyzetből fakadóan – egyszer sokkal kevesebb időt szán az A) szakaszra, máskor többet, illetve elhagyja belső tartalmának egyes elemeit vagy éppen bővíti, növeli a C) szakasz időtartamát; átsorolja az egyes nagy vagy kisebb belső elemeket (például a témával történő ismerkedést a feladatmegfogalmazás elé helyezi, vagy a téma megfogalmazásával indítja az órát, és ehhez kapcsolja a tananyaggal történő elemző ismerkedést; avagy több feladatmegfogalmazás és azok magyarázatának rétegszerű ismétlődése jelenti az óra gerincét); értelemszerűen elhagy egyes nagy elemeket (például a tananyag semmilyen elemző megközelítést sem igényel, avagy most nincs rá szükség; vagy fölösleges az óra végi értékelés, illetve a gyakorlati feladat megfogalmazása után az egész órán gyakorlati tevékenység zajlik).

Néhány órafelépítés-variáció (az időarányok érzékeltetése nélkül):

A)	B)	C)	D)			B)	C)
----	----	----	----	--	--	----	----

A)	B)	C)	A)	B)	C)	D)
----	----	----	----	----	----	----

A műelemzésre épített óra megszerkesztése nem igényel olyan elvi szempontsört, amely a gyakorlati tevékenységre épített óránál felállítható volt. Az óra szerkezetét a tananyagfeldolgozás kulcspontjai, szempontjai adják. A kulcspontok (vagy szempontok) a tananyagtól függően különbözőek, az óra kigondolásakor ezeket kell elsősorban meghatározni. Körük építve a szervezésre, módszerekre vonatkozó elgondolásunkat, lényegében egy forgatókönyvet kell megterveznünk.

Az óra előtti és óra végi feladatok természetesen megmaradnak. Az óra menetének tagolása azonban nem lesz más, mint a műelemző vagy művészeti ismeret-jellegű tananyagot hordozó, gondosan megválogatott műalkotások egymásutániségának és azok feldolgozási módjának megtervezése.

A tanító legfontosabb átgondolni valói a következők:

- annak előzetes megfontolása, hogy milyen kérdéssel tudja irányítani a tanulók műelemző gondolatmeneteit (ha az irányítás egyáltalán szükséges),
- az összehasonlító elemzési módszer alkalmazásának megfontolása (valamely szempontból hasonló vagy különböző két műalkotás egyidejű szemlélése két vetítógép alkalmazásával, két poszter vagy könyv használatával),
- ha lehetséges, tanulói tevékenységek beépítése a műelemző folyamatokba (például színlegyjűtés egy festményről, egy mozdulat vagy mozgáskapcsolat eljátszása stb.).

A gyakorlati órára vonatkozó óraszerkezet tárgyalásánál az előzőekben hangsúlyoztuk, hogy *hagyományos* óráról volt szó. A következőkben tennünk kell néhány olyan megállapítást is, amelyek inkább a projekt módszerhez kapcsolódó óratervre vonatkoznak.

Mivel a projektben a tanár egy-egy tanítási órára vonatkozóan nem szabja meg az egész osztálynak egységesen a feladatot, sőt, egyénenként sem írja elő a konkrét teendőket (legfeljebb tanácsot ad a bizonytalankodóknak a továbblépéshez), a gyakorlati óra szerkezetét nem lehet globálisan érvényes láncszerű elemfűzérként megfognunk. A teendők persze ugyanúgy időben egymást követő rendszert alkotnak, de nem az osztály, hanem minden tanuló számára külön-külön. A tanár tehát nem vezényli az órát, hanem (mindig testreszabott mértékben) segít minden egyes tanulót, hogy a közös vagy az önmaga számára kitűzött cél érdekében képes legyen tevékenységsorozatok végzésére az órán, képes legyen eredményes alkotómunkára.

Projektműdszerű tanításnál az órára való felkészülésben (így a lejegyzett óratermben is) két alapvető szempontot kell végiggondolnunk:

1. milyen tanulói tevékenységfajták várhatók az órán, és vélhetően mik lesznek a legfontosabb tanítói teendők
2. előreláthatóan milyen anyagokra és eszközökre lesz szükség.

A megelőző órák folyamatainak részletes ismeretében kialakítunk egy átfogó képet a projektfeladat elvégzésére-megoldására vonatkozó munkákról (melyek azok a tevékenységek, amelyek már mindenkinél lezajlottak, milyen karakterű tevékenységek várhatók zömében) és a várható tanulói vizuális alkotó- és elemző-, gyűjtő- és kutatótevékenységekre mint potenciális pedagógiai helyzetekre készülünk fel. Külön kialakíthatjuk tanítási stratégiánkat néhány olyan tanulóval kapcsolatban is, akiknél gondot éreztünk az előző alkalmakkal.

A projektfeladathoz és a hozzá társuló előzetes feladategyütteshez lehetséges módon tartozó anyagok és a legkülönbözőbb eszközök számbavétele és a lehető legszélesebb körű tanórai jelenléte a nyugodt műhelymunkának egyik igen fontos feltétele. Alapvetően a tanító feladata, hogy a szükséges kellékeket előteremtse. Ha azonban a projekt jól előkészített, ha a tanulócsoporttal közös tervezőmunkában végiggondolt megoldási együttes ráhangolt légkört és pozitív hozzáállást eredményez, akkor a tanulók ilyen vonatkozásban is a legteljesebb mértékben magukénak érzik a feladatot.

Elképzeltek helyzetben is gyakorolhatjuk a projektszemléletű pedagógiához kapcsolódóan az óratervezést. Ilyenkor a projektfeladat sokféle megközelítési módjára fejthetjük ki elgondolásainkat, órakoncepciót tervezhetünk meg egy elképzelt alaphelyzetre (azaz egy adott tanítási témakör folyamatának tanulói és osztályszintű „pillanatnyi” helyzetére); a tanulók feladatmegoldó munkáját segítő stratégiákat dolgozhatunk ki, és így tovább.

A lejegyzett óraterv formája, jellemzői:

- írás és kép együttese
- az adatsor és a teremrend közlésével indul
- lényegretörő, rövid, leíró jellegű szövegeket tartalmaz
- lényegretörő, a megértést szolgáló magyarázó rajzokkal illusztrált (például a tanító ábrákkal történő szemléltetésének kicsinyített, jelzésszerű közlése)
- az áttekinthetőséget az egyes óraelemek bekezdésekkel való tagolásával és/vagy egyéb jelzésekkel (például számozás) biztosítja,
- a felhasznált műalkotások, különböző képanyagok megnevezésében konkrét, tényszerű
- összességében: bemutatja az óra menetét (időrend, tanító és tanuló tevékenységei)
- e g y é n i e l g o n d o l á s ú

A tanítási óra adatsora azokat az információkat tartalmazza, amelyek egyrészt az óra egészéről átfogó képet adnak, másrészt – a pedagógusképzésben igen sokszor gyakorló tervről lévén szó – a terv elemzését-értékelését végző tanár számára hordoznak információkat.

Javaslat az óra adatsorára (az egyes „címkék” után – mintegy összefoglalásként is – a magyarázatuk található):

készítette:

tantárgy:

osztály: (gyakorló órateravnél évfolyam)

időszak: hónap, évszak megnevezése, amely a témaválasztás vagy más időszerűség miatt fontos lehet;

időtartam: a tanítási óra hossza (45 vagy 90 perc);

tanítási témakör megnevezése: sorszám és cím, ami az éves programmal történő beazonosítást teszi lehetővé;

tartalom: néhány mondatos szöveg, amely magában foglalja

a. feladatsoros gondolkodásnál: a tananyagot (állhat egyedül, de lehet az órára vonatkozó céllal és/vagy az óra végére elérendő követelménnyel együtt), szükség esetén az ábrázolási témát és ilyenkor értelemszerűen az ábrázolási technikát; megfogalmazásának alapja az éves tanítási program témakör-leírásából átvett (egyetlen, vagy több egymást követő elem), illetve éves program híján – gyakorló terv esetén – a tananyag származhat egyenesen a tantárgyi tantervből is; tartalmazhat módszertani gondolatot is

(*tananyag:* a vizuális nevelés szakanyaga; a „mit tanítok [ezen az órán]?” kérdésre választ adó szakmai szöveg)

(*téma/modell:* a tananyag tanulói gyakorlati feldolgozásának a tárgya; a „mit ábrázol az alkotás?” kérdésre konkrét választ adó szöveg, ha a gyermek választhatja, akkor a témakör megnevezésével, vagy több téma felsorolásával)

(*technika:* a tananyag tanulói gyakorlati feldolgozásának anyagi közege, az alkotás [vizuális] technikájának, technológiájának megnevezése/i)

b. projektnél: azt az elgondolt alaphelyzetet, amely a tanítási témakör folyamatában az időbeli előrehaladást jelzi (hol tartanak vagy tarthatnak a gyerekek a feladat feldolgozásában?) és a fő variációkra figyelő továbblépési lehetőség rövid megfogalmazását; stilárisan cél-követelmény- és tananyagszövegek szerves egysége, szükség szerint módszertani utalással (a szöveg mindkét esetben egyértelműen közvetítse, hogy mi az, ami a tanító által kötött és mi az, amit a tanítványok megválaszthatnak)

tanítási eszközök: a tanító által használt szemléltetési eszközök, anyagok, tárgyak; könyvek, műalkotások stb. megnevezése.

Az előzőekben az óratervezést azokra az esetekre vonatkozóan tárgyaltuk, amikor az órákon tananyagok feldolgozása folyik. Látnunk kell azonban, hogy ezektől eltérő, másféle tervezői gondolkodást és órataralmakat jelentenek *a tanítási témakörök tanítási-tanulási folyamatát indító és záró órák vagy óraszakaszok*.

Ezek az órafajták vagy órarészek (nem feltétlenül és nem mindig kellenek egész tanítási órák) egyformán szükségesek a feladatsoros és a projektmódszerű tanításnál.

A hagyományos feladatsorokba sem kezdhetünk bele úgy, hogy a tanulókat egyáltalán nem tájékoztatjuk a következő tanulási időszak karakteréről, lényeges mozzanatairól (információk híján a tanulók „belecsöppennek” az órákba és még kevésbé érzik sajátjuknak a történéseket). A projekteknel azonban egyenesen a módszer lényegi összetevője az alapos munkával és

közösen elvégzett előkészítés, elemzés, a feladat sokféle értelmezése, a tanulói ötletek, prekoncepciók, elképzelések felvázolása.

A tanítási órát nem feltétlenül szükséges értékeléssel zárunk, különösen akkor, ha az óramenetbe számos értékelő-elemző mozzanatot építettünk be. Feladatsor is zárulhat terjedelmesebb időtartamú értékelő óraszakkal, ahol természetesen nem egyetlen alkotást, hanem a feladatsor megoldási egészeit vagy – megengedőbb módszerrel – a tanulók által választott és bemutatott részleteit vizsgáljuk meg. A projektek nagyfokú önállóságra számító folyamatait azonban mindenképpen az egészre vonatkozó értékeléssel kell zárunk. Ezek legyenek érdekesen-játékosan alakított, például kiállítási vagy a használati megmértetéssel egybekapcsolt akciók, ahol a tanulói és osztálytermi termékek az osztály, az iskola vagy éppen a családi közösségek elé kerülnek, azaz a konkrét élethelyzetben mutatják meg életképességüket.

Az óratervezésről elmondottak illusztrálására álljon itt néhány óraterv. (A tantárgyi elnevezések mellett szereplő kódjel segítségével beazonosítható, hogy melyik tanterv alapján készültek.)

Megjegyzések a közölt óratervekre vonatkozóan:

- általában csontváz-szerű szerkezetek, mellőzik a rész kérdések kifejtését
- az óraleírások szándékoltnak más és más stílusúak (vagy legalábbis olyanok szeretnének lenni).

Tantárgy: Vizuális kultúra (OKI96TLGVK 1-10.)

1. évfolyam

90 perc

időszak: október vagy ennél később

tanítási témakör: –

tartalom: **A szobor és a festmény közötti különbség. Élmények megjelenítése festményben, szoborban.**

Tanítási eszközök: videolejátszó, televízió, szobrászt és festőművészt munka közben bemutató rövid filmrészlet videókazettán; művészeti albumok, folyóiratok egy külön asztalon; egy-egy kispasztika és egy keretezett festmény, 2–3 db nagyméretű rajzpapír, ragasztószalag, paletták, agyag, mintázóeszközök, a tanulók egyéni felszerelése.

(286) a terem berendezése, magyarázó rajz

- egy talapzatra rögzített kispasztika, egy keretezett festmény és magyarázó rajzok segítségével beszélgetés a szobor és a festmény jellemzőiről (körbe lehet forgatni, meg lehet tapogatni; hol találkozhatunk szobrokkal stb.; illetve színes, festéssel készült, keretben van és akasztója van hátul, mert...);
- egy-egy olyan filmrészlet megtekintése (például a *Harcképek* sorozatból) amelyben művész a műtermében dolgozik, néhány mondatos beszélgetés és magyarázat a festő és a szobrász munkájáról;
- a terem *szobrász- és festőműhelynek* rendezzük be közösen, többé-kevésbé elkülönítve a terepeket:
  1. hosszabb, egybefüggő asztalsor a szobrászoknak; kettősével összetolt padok és megfelelő falfelületre ragasztott nagyméretű papírok a festőknek;

2. a felszerelés a polcokból, fiókokból a megfelelő terepekre kerül, az eszközök, anyagok neve pakolás-rendezgetés közben elhangzik (vízfestékek és tempera, paletták, ecsetek, vizesedények, színes kréták; illetve agyagrudak vizes ronggyal letakarva, plasztilin, mintázóeszközök, táblák);

- amikor már körülbelül készen van a terep, felhíva magamra a figyelmet (például hangosan kopogtatok az ajtón) dramatikus improvizációban eljátszom a kiállításszervező-rendező szerepét, aki szobrászokat és festőket keres, szüksége lenne szép festményekre és szobrokra, mert szeretne egy nagyon jó kiállítást rendezni belőlük; szívesen látna szép színes meseképeket és érdekes figurákat, de ötleteket is vár és vállalkozókat keres stb.;
- mindenki eldönti, hogy szobrász vagy festő szeretne-e lenni (később természetesen a másik területen is próbálkozhat), helyet választ, és dolgozni kezd;
- közben egy-egy gyerekkel a választott témájáról beszélgetek, segítek az eszközök használatában (ha érdeklődést vált ki, tovább játszom, most már mint kíváncsiskodó, műterembe látogató, a szerepemet);
- aki befejezte az alkotását, rendet rak maga körül, és nézelődéssel, játékkal töltheti a maradék időt, illetve az asztalra készített művészeti kiadványokat nézegetheti; eközben folyamatosan szervezem, hogy a közös használatú eszközök a helyükre kerüljenek;
- akinek van kedve, bemutatja az alkotását néhány mondatban a többieknek, illetve, ha az óra olyan hangulatban alakult, rögtönzött kiállítást hozunk létre a falon készült festmények előtti területen.

Tantárgy: Vizuális kultúra (OKI96TLGVK 1-10.)

3. évfolyam

90 perc

Film- vagy színházi élmény kifejezése választott képművészeti ágban és technikával.

Tanítási eszközök: videolejátszó, televízió, videokazettán részletek a *Csillagok háborúja* c. filmből és a *Micimackó* színházi előadásáról; színes drapériák (lepelnek, palástnak), játékkard; agyag, mintázóeszközök és a tanulók egyéni felszerelése.

- megnézzük videón egy játékfilm-részletet (például a *Csillagok háborújából*) és egy színházi előadás-részletet (például a *Micimackó* színpadi változatából);
- a következő két mozzanat egymással váltakozva többször ismétlődik – a gyerekek érdeklődésétől, kedvétől függően –, azaz a beszélgetés a dramatikus jelenetekkel szervesül:
  1. beszélgetést kezdeményezek színházi és filmélményekről; a beszélgetőpartnarektől a szereplők, filmbéli-előadásbeli helyzetek, események elmondását várom, illetve annak a hangulatnak a felidézését (izgalom, kacagás, stb.), amit társaival együtt vagy egyedül átélt;
  2. vállalkozó-jelentkező tanulók egyszerű kellékek és jelmez segítségével dramatikus improvizáció(k)ban eljátszanak egy rövid jelenetet a filmből és/vagy a *Micimackó*ból és/vagy egy számukra kedves filmből; (filmekkel kapcsolatban elkülönítjük a játékfilmeket és a rajzfilmeket, megbeszéljük a különbséget, a rajzfilmek ábrázolási előképei miatt a játékfilmek felé terelem a beszélgetést);
- mindenki az általa választott filmről vagy színházi előadásról, a kedve szerinti módon (csak egy figura, jelenet-esemény, egyéb) szobrot, festményt vagy rajzot készít;

- vállalkozó kedvű tanulók bemutatják kész alkotásukat/alkotásaikat: megnevezik a művet, elmondják, hogy mire gondoltak készítése közben, mit szerettek volna megjeleníteni-érzékelteni, véleményük szerint ez mennyire sikerült.

Tantárgy: Vizuális kultúra (OKI96TLGVK 1-10.)

3. évfolyam

90 perc

A dombormű és a kerekoszobor jellemzői; a (szobrászati) kő- és fafaragás, valamint a fémöntés technikájának egyszerű jellemzői.

Gipszlap öntése és faragása (egyéni témaválasztással).

I. Műelemzések (Az elemzést kérdésekkel irányítom, a gyerekek érdeklődése szerint témamagyarázatokat adok.)

- (élő szemléltetéssel) egy dombormű és egy kerekoszobor
  - vizsgálat különböző nézőpontokból, körüljárás (vagy körbeforgatás): honnan mi látszik?, tapogatás: *plasztikája, felülete, anyaga;*
- (párhuzamos diavetítéssel)
  - Sólyomra vadászó herceg (asszír dombormű; egész és részlet) **(287a–b)**,
Stróbl Alajos: *Szent István (288)*,
– *plasztikájuk; miből készülhettek, hogyan?*
    - vésőnyomok,
    - talapzat, korrodálás
  - *az öntés egyszerű magyarázata: agyagból mintázás, öntőminta, héjöntés (írásvetítő);*
- diavetítő:
  - Todi Mars (2400 éves, sisakja elveszett, látszik az üregessége) **(289)**,
Királyi hírvivő (Benin, kb. 15. század; anyaga, színe más) **(290)**,
Picasso: *Kecske* (a mintázó kéz nyomai) **(291)**
- párhuzamos diavetítés:
  - Szervátiusz Jenő: *Pieta (292)*,
Farkas Ádám: *Alul és felül (293)*;
– *színe-anyaga, vésőnyomok;*
– *a faragás néhány szerszáma: fakalapács, homorú véső, lapos- és fogazott véső (írásvetítő);*
- diavetítő:
  - gótikus madonnaszobrok **(294a–b)**,
Mata Attila: *Szék-úr* (faragásnyomok, festés) **(295)**,
Farkas Ádám: *Kőesés* (az eredeti kőanyag és a faragott-csiszolt felület) **(296)**,
Szophoklész és Démoszthenész (görög szobor római márványmásolata; sima felületek)
(297a–b).

II. Gipszlap öntése és faragása (a terem átrendezése után)

- 3–4 fős csoportok alakítása (a gipszkeverés miatt), a munkamenet ismertetése jelzésszerű szemléltetéssel;
- mindenki gipszlapot önt: üveglapon, két ujjnyi magas gyurmakeretbe (max. tenyérszerű méret, a képmezőforma választható) és témát talál ki, meg lehet rajzolni;
- a keret lebontása, a munkaasztalok felületének átrendezése;
- faragás kispengéjű konyhakéssel, szöggel.

Tantárgy: Vizuális kultúra (OKI96TLGVK 1-10.)

4. évfolyam

90 perc

(Témakör: Könyv és kép/képzőművészet – kb. 7 óra)

(megjegyzés: az óraterv a tanítási téma-terv 1. és 2. elemére épül)

Különböző típusú könyvillusztrációk elemzése. Illusztráció célú mesterrajzok és magyarázó rajzok készítése a modelltárgy (kő, száraz termés, gyümölcs; régi tárgyak) vagy fényképes ábrázolás (autók, halak, egzotikus állatok) pontos megfigyelésével, alkalmas technikával.

Tanítási eszközök: könyvek (növény-, gomba-, madár-, hal- stb. határozók; állat-, növényfajtákat és autó-, repülő- stb. típusokat bemutatók; régészeti és restaurátorrajzokat tartalmazó könyvek; tudományos-műszaki ismeretterjesztők, művészeti albumok, minden tanuló aznapi tankönyvei), válogatott modellanyag és fényképanyag a csoportok számára előkészítve.

(előzetes megjegyzések:

1. ha a könyvtár könnyen elérhető, akkor az óra első 20–25 perce ott zajlik; ellenkező esetben bőséges és az elemzés teljes körét átfogó könyvhalmok előkészítve a csoport-asztalokon;
2. a modellhelyzetben használható fényképek szigorúan látvány- vagy reklámfotók, nem lehetnek olyanok – például a formánál körülnyírtak –, amelyek szinte megoldják a feladatot)

– a könyvek csoportosítása kiadványtémájuk, azaz funkciójuk szerint;

– a tanulók az egyes csoportokba tartozó könyvek képanyagát jellemzik:

műszaki könyvek: ábrák (vonalrajzok, magyarázórajzok),

művészeti albumok: színes fényképek,

határozók: egyes könyvekben pontos, aprólékos, tárgyhű rajzok, esetenként magyarázó rajzok hozzáfűzésével, más könyvekben fényképek,

régészeti: pontos, a tárgy állapotát rögzítő rajzok, fényképek,

tankönyvek: sokféle rajz (tárgyat ábrázoló, magyarázó stb.) és fényképek;

– beszélgetés a határozókban és a régészeti könyvekben található képek szerepéről, a szövegek megfeleltetése a képeknek, a képhez fűzött-jelölt szöveg/ek megfigyelése; környezeti ábrázolás történik-e?; rajzoknál a technikák beazonosítása;

– (esetleg: egy-egy konkrét rajz összevetése a témaköréből vett tárggyal; elképzelhető gesztenye és egy-két gyümölcs- és gombafajta esetén);

– a könyvek elrakása, az asztalokra a gyerekek egy-egy tálcára/dobozba/kosárba előkészített modellcsoportot és régi tárgyakat tesznek, én pedig néhány darabos fényképcsomókat veszek elő;

– elmondom az ábrázoló feladatot: rajzos-szöveges leírás készítése egy választott tárgyról vagy fényképes ábrázolásról (a szöveg tetszés szerint lehet akár néhány szó, akár fogalmazvány-szerű);

– mindenki témát választ és megvizsgálhatja, egy-két tanuló szóban elmondja a tárgyi, formai, színbeli jellegzetességeket és hogy milyen technikát szeretne használni;

- ha sokuknál gondot jelent a szöveg és a rajz elhelyezése, táblai magyarázó rajzok **(298)**, ellenkező esetben egyéni korrektúra;
- többféle tárgyról is készíthető leíró tanulmánylap;
- az elkészült lapok osztály előtti elemzése a tárgy és a rajz(ok) összehasonlításával, a tárgyról adott rajzos és szöveges információk vizsgálatával **(299a–b, 300)**.

Tantárgy: Vizuális kultúra (OKI96SZI VK 1-10.)

4. évfolyam

45 perc

Festmények elemzése a téma és a vizuális nyelv vizsgálatával

Általános gondolatok:

- Minden mű elemzését két, egymással összefüggő szempont irányítja:
  1. mi a mű témája?
  2. hogyan ábrázolja/jeleníti meg az alkotó a témát?
    - a) a tárgyábrázolás képmezőbeli módja;
    - b) a vizuális nyelv: színek, formák, mozgásirányok, képmező, festési mód.
- Mivel ez az ismétlődő megközelítési mód meglehetősen mechanikus hatást eredményez(het), alkalmanként tevékeny gyakorlatokat építünk be: mozdulateljátszást, térbeli rekonstrukciót, színek kiválasztást.
- Összesen 10-13 darab képet mutatok; vizsgálatuk 1-2 perctől 5-6 percig terjed.
- Témakörönként csoportosítva nézzük a képeket. Ezzel az a célom, hogy az előző években már megismert csendélet és portré témacsoport (itt a tematika-megnevezést a gyerekektől várom), valamint az érintett nonfiguratív témakör megerősítést kapjon. Ugyanakkor a Madonna-képekkel elkezdem a 4. évfolyamos új tananyagot, a vallásos tematikát.
- Alapvetően kérdésfelvetésekkel irányítom a megfigyeléseket.

Tanítási eszközök: diavetítő, a műalkotások diafilmeken, színes lapsor (olyan színekkel, amely a Van Eyck, a Van der Weyden és a Kmetty-képhez tartozó színeket is tartalmazza); talpas gyümölcstartó, 10 db alma, kancsó, színes drapéria/drapériák (a Kmetty-festményhez tartozó karakterek is!).

A műalkotások és tevékenységek egymás utáni rendje:

1. Madonna-képek:

- a. Jan van Eyck: *Madonna a templomban* **(301)**
  - a kék árnyalat kiválasztása a kék színek közül **(302a)**
- b. Aviai oltár (részlet) **(303)**
  - festési mód, körvonalak
- c. Sandro Boticelli: *Magnificat-madonna* **(304)**
  - kör képmezőforma
- d. Rogier van der Weyden: *Mária a gyermek Jézussal* **(305)**
  - a vörös kiválasztása a vörösek közül; ünnepélyesség **(302b)**
  - magyarázatok: Mária, Jézus, madonna, angyalok; korona, dicsfény

2. Portrék:

- a. Bronzino: *Toledói Eleonóra és fia képmása* **(306)**
  - a személy magyarázata; ábrázolási/festési mód, képkivágás; két figura (nem

teljes alak)

b. Andy Warhol: *Marilyn* [nem festmény, de ez most közömbös] (307)

– *egybefüggő színfoltok, fotó-részletesség; fej*

c. Henri Matisse: *Nő kalappal* – mellkép (308)

– *a visszaforduló mozdulat eljátszása*

– *a festmény jellemző színei, színválogatás (mágneses táblán a színes*

lapokból).

3. Absztraktok:

a. Vaszilij Kandinszki: *Hegyvidéki improvizáció* (309a–b)

– *az „improvizáció” szó magyarázata; a hegy-vidékre utaló formák és a népviseletbe öltözött pár megkeresése*

b. Vaszilij Kandinszki: *A kör körül* (310a–b)

– *formaábrázolási mód; asszociációk.*

4. Csendéletek:

a. Georges Braque: *A fekete asztal* (311)

– *színvilág, felületek; a tárgy-töredékekből beazonosítások*

b. Veszelszky Béla: *Csendélet* (312)

– *festési mód (apró foltocskák, pontok*

c. Caravaggio: *Gyümölcskosár* (313)

– *festési mód, homogén háttér, szemmagasság*

d. Kmetty János: *Gyümölcs-csendélet*(314)

– *festési mód, rálátás*

– *a csendélet rekonstrukciója (válogatás a tárgyak közül, nézőpontnak*

megfelelő

beállítás.

Tantárgy: Vizuális kultúra (OKI96SZI VK 1-10.)

6. évfolyam

45 perc

Műalkotások elemzése a vizuális minőségek, az ábrázolási és komponálási mód tartalomkifejező hatásának vizsgálatával

Az óra célja, hogy a téma megértésén keresztül történő tartalomfeltárással, indoklásokkal és az összefüggéseket megfigyelő vizsgálatokkal erősödjön a tanulók műbefogadó-elemző képessége.

1. Kő Pál: *Páva* (315a–b) – szimbólumok (páva: népművészet); színek, mozgásirányok (315c) – kitörés;

2. Marino Marini: *Lovas* (316a–b) – megfeszített mozdulatok (316c), egyszerűsített formák – feszültség;

3. Pablo Picasso: *Síró nő* (317a) – hasadozottság, szúrós formák (317b), komor színvilág – fájdalom;

4. Mathias Grünewald: *Golgota* (318a–d) – göresös ujjak, testtartás, sötét–világos véglet, homogén háttér – mérhetetlen fájdalom, halál;

5. Jan van Eyck: *Van der Paele kanonok madonnája* (319) – szimmetrikus elrendezés, komponális centrum, figyelemirányítás, aprólékos kidolgozottság, testtartás, öltözetek, környezet – tisztelet, ünnepélyes nyugalom, ünnepélyesség;

6. Tihanyi Lajos: *Tájkép híddal* (320a–c) – figyelemirányítás, komponális centrum,

- felfokozott színek, zömök formák – izzó napsütés, élet **(320d)**
7. Bálint Endre: *Vándorlegény útra kél* **(321a–b)** – jelzesszerű ábrázolás (asszociációk), visszafogott és áttetsző színek, hármasszoros osztás – mesélő hatás, sejtelmesség;
8. Azték kódex lapjai **(322a–d)** – jel-formák, jelek/megfejtések, egyvonalas ábrázolás; eseménysorozat – elbeszélő jelleg; **(322e)**

Ha marad idő: néhány kép és magyarázat az azték művészetről – (kevésbé ijesztő) istenszobrok, maszkok.

Tantárgy: Vizuális kultúra (OKI96SZIVK 1-10.)

6. évfolyam

90 perc

(A lakás és az utca művészete című tanítási témakör második elemére építve)

Díszített tárgy (kispárna huzata) tervezése, a viaszírásos batiktechnika sajátosságainak/műveleteinek megismerése és a textília díszítése

Előkészületek: minden tanuló egy kispárnát hoz magával; anyagok és eszközök ellenőrzése: kb. 5 méter fehér gyolcs, színes textilfestékek (3-3 tasak sárga, piros és kék), 3 db festéklevés edény, 3 db rezsó, 9 db viaszolvasztó edény, viaszírókák/babák, 2 db vasaló, újságpapírok

- a. kész batikok, anyagok, eszközök bemutatása; műveletek imitálása – szemléltetéssel egybekötött tanítói magyarázat a technikáról, megfelelő mozzanatban a festéklevés bekeverése;
- b. a batikmunkák megfigyelésével gyerekek megállapításai a vizuális jellemzőkről (vonalak, pöttyözés, foltok, éles forma és törésekkel tarkított felület, egy- és többszínű változat);
- c. a terem átrendezése (a tanulókkal közösen) a batikolás műveleteinek megfelelően – tanítói irányítás: összetolt asztalok újságpapírral letakarva 6-8 fő részére; középre rezsó (hosszabbítóval-elosztóval), viasz és 3 db olvasztó edény, mindenkinek írórka, 2 db asztal vasalóval a fal mellett, földön egymás mellett a festéklevés edények; **(223)**
- d. méretvétel a kispárnákról (rászámítva a varrás és a visszahajtás miatt);
- e. tanári magyarázat a párnahuzat-változatok „szerkezetéről” – párnahuzatok, szemléltető táblai rajzok; **(224)**
- f. hálózati/szabásrajz vázlat készítése, méret-adatok – tanulók (választással vagy új kitalálásával)
- g. a fehér sifon-anyag (takarékos) kiszabása;
- h. a rezsók bekapcsolása (figyelemfelhívás: megfontolt mozdulatok a forró viasszal);
- i. arányos papírdarabon mintaterv/ek készítése, formaritmus-komponálás, szín/ek megmondolása, golyóstoll vagy grafitceruza – közben viaszmelegítés, beszélgetés egy-egy tanulóval az elképzeléséről;
- j. a minta elkészítése viaszírással (aki vállalja a kétfázisú festékezést, úgy annak megfelelően);
- k. festékezés (folyamatosan, ahogyan elkészülnek, kerülve a torlódást az edényeknél) és öblítés;
- l. vasalás újságpapírok között (folyamatosan) – a használaton kívüli rezsók kikapcsolása – közben személyes beszélgetések a terv és az eredmény összevetésével;
- m. aki lassabban készül el, megfigyeli a vasalás módját, és ezt a munkát is otthon végzi el;
- n. elpakolás: mindent a helyére, a még meleg eszközöket egy asztalra;

o. házi feladat megbeszélése: a párnahuzat anyagának összevarrása önállóan vagy segítséggel;

A rendelkezésre álló minősített vizuális nevelési tantárgyi tantervek

Az iskolák csak olyan tantárgyi tanterveket használhatnak, amelyeket szakértők minősítettek. A minősítést többféle úton lehetett és lehet megszerezni, azaz többféle forrásból lehet tantervekhez hozzájutni.

Az egyik lehetőség az Országos Közoktatási Intézet Program- és Tantervfejlesztési Központja által létrehozott tantervi adatbank. Az adatbanki tantervek egy erre a célra kialakított számítógépes programba íródtak. A közvetlenül a bankból lehívott és kinyomtatott tantervek őriznek egy sajátos szövegtördelési rendet és ezzel egybefüggő vonalhálós szerkezetet; a szövegekben még akkor is könnyű eligazodni, ha igen terjedelmesek, mert minden egyes modul viseli a teljes tantervi szerkezeten belüli helyét meghatározó kódokat.

Az OKI tantervi adatbankja minden iskola, illetve pedagógus számára elérhető és a banki központokból tantervek beszerezhetők. Ma már az Internet szolgáltatásaiban is szerepelnek és bárki számára közvetlen dokumentumként letölthetők az OKI Információs Irodája által átalakított kiadványként az OKI web szerveréről, címe: <http://www.oki.hu/>. Ezek az átírások sajnos nem tartalmazzák a teljes szerkezetet megmutató áttekintést és a tantervi szintek azonosító kódjait, így nehezebb eligazodni bennük. De a tantervek az eredeti formájukban is elérhetők a tantervi adatbankból és dokumentummá alakítva az igényeknek megfelelő tördelési formában kinyomtathatók.

Az OKI internetes forrásából elérhető vizuáliskultúra-tantervek listája (1999 éveleji közlés alapján):

- „Eszterházy” Vizuális kultúra 1–10 – Eszterházy teljes iskolai tanterv része
- ÉKP Virágrendezés 2–6 – ÉKP tanterv¹
- ÉKP Vizuális kultúra 1–6 – ÉKP tanterv
- ÉKP Vizuális kultúra 11–12 – ÉKP tanterv
- ÉKP Vizuális kultúra 7–10 – ÉKP tanterv
- ÉKP Művészettörténet 5–6 – ÉKP tanterv
- ÉKP Művészettörténet 7–10 – ÉKP tanterv
- Gyakorló-iskolai Tárgy- és környezetkultúra 1–6 – Budapesti Tanítóképző Főiskola és Gyakorló Általános Iskolája tantervcsaládja
- Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete Vizuáliskultúra-tanterve 1–10
- Rajz és műalkotások elemzése az újreál 6 osztályos gimnáziumok számára, 7–10 – Újreál tantervcsalád
- Rajz, vizuális kultúra 5–10 – Juhász Gyula Tanárképző Főiskola kutatócsoportjának tanterve
- Tölgyfa Program Vizuális kultúra 1–10
- Vizuális kultúra (1–10) – Nemzeti Tankönyvkiadó tantervcsalád
- Vizuális kultúra (1–10) – Nyíregyházi tantervcsalád
- Vizuális kultúra (1–10) – Szinva átfogó (teljes iskolai) tanterv része
- Vizuális kultúra 1–4. osztatlan, (óvodai-iskolai) – Vasi Osztatlan Elemi Iskola
- Vizuális kultúra, Győri Műhely 1–10
- Vizuális nevelés 1–6 – Iskolafejlesztési Alapítvány tantervcsalád

---

¹ Zsolnay József féle Érték Közvetítő (iskolai) Program